

Fotoğraf: Mustafa Aydın

edirne

edirne

edirne

sayı 47 yaz 2015

Selâhaddin Sultan

edirne

sayı 47 yaz 2015

İmtiyaz Sahibi
Durun Ali Şahin
Edirne Valisi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
İbrahim Taranç
Özel Kaleim Müdürü

Genel Yayın Yönetmeni
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Hatipler

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Engin Bektaş
Doç. Dr. Ayhan Aytaç
Ender Aydın
Dr. Rifat Gürgündereli
Uzman Haluk Kayıcı
Öğr. Arzu Ulaşdır
Mehmet Ağırhan

Grafik Tasarım
Mücahit Kofçoğlu

Fotoğraf Editörü
Behçet Günalan

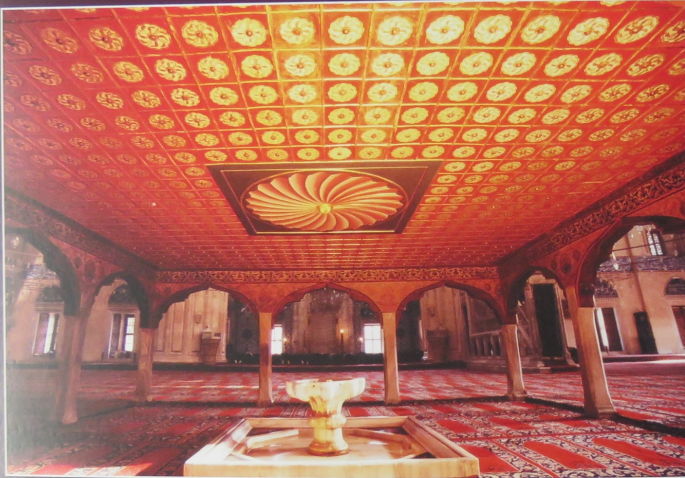
Baskı
Seçil Ofset
www.secifloset.com.tr

Edirne İl Özel İdaresi
tarafından bastırılmıştır.
Mayıs 2015, Ücretsizdir.

Yönetim Yeri
Edirne Valiliği
Basin ve Halkla İlişkiler
Müdürlüğü
Hükümet Caddesi
Vilayet Binası, Edirne

İletişim
0(284) 213 91 80
www.edirne.gov.tr
edirnegergisi@hotmail.com

Kapak Fotoğrafı
Murat Öztürk

Fotoğraf: Mustafa Aygün

Hidrelez Bereketiyle...

Mayıs ayı, bir yarıyılı Hızar ve İlyas Peygamberlerin buluştuğu bütün dünyaya, bolluk ve bereket sağladıkları Hidrelez'in yapıldığı ay olduğu kadar diğer yarıyılı da fetih babası sayılan Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethettiği ayıdır... Çünkü Hidrelez, bu büyük buluşmanın ışığında, bolluğu, bereketi, zenginliği, dertleri dermanı, hastalara şifasını, bitkilerin yeşermesini, hayvanların üremesini, insanların kuvvetlenmesini, insanların yaşlanmasını ağırlasın, uğur ve kismetin sembolüdür. İstanbul'un fethi de bir çağın kapanıp yeni bir çağın başlangıcıdır. İstanbul'un fethi, İstanbul'a malsus bir Hidrelez dir dese abartmış olmayız.

O nedenle Mayıs ayında, bir yarıyızla gül ağaçlarına dilekler yazdık, mantarlar (bahçiyar, niyet çekme) dan dilekler çektik, Saray'ında Kakaşa atepini yaptık, diğer yarıyızda, "Yekelerim biçilecek, yekelerim dikilecek" diye şiirler okuduk marşlar dinledik... Bu dönemde Hidrelez bereketine şahid olduk bir kere daha. Çeşmelerimizi temizlerken, köprülerimizi, camilerimizi igi igi aydınlatırken, manevi köprülerimize hizmet ettik. Hidir Babası'yı yeniden düzenlemeyle bağladık. Kabulü Mustafa Efendi'ye hizmet ettik... Bununla kalmadık, 52 bin şehidimizin anısını saklı kılacak ve Türkiye'nin en büyük ikinci şehitliğini kazandırdık.

İstanbul'un fethini farklı açılarından ele almak istedik bu sayımızda, sizler için. Özellikle Avrupa'daki yansımalarını yazdık sizler için İl Kültür ve Turizm Müdürümüz sayın Ahmet Hacıoğlu.

Yazısını özel iznine aldığımız sayın Ürün Direr de İstanbul'un fethinin Avrupa'da ortaya çıkardığı korku edebiyatını yazdı. Tarihi ve Medeniyet sitesinden Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın farklı bir yazısını aldık sizler için. Bu yazıda bir büyük hukumdandır -belki de- zamansız ölümünün hazretizliğini ve yaparınanlık okuyacaksınız... Sonra da "Geçmiş zaman olur ki" diyerek çok eski bir zamandaki Edirne'deki hayati anlatılan bir berat görecektiniz...

Bu sayımızda, İstanbul'un fethinden söz ederken bizden önce bu topraklarda var olan bir medeniyeti yazdık; sayın Prof. Dr. Engin Bektaş, Traklar'ı ele alırken, sayın Öğretim üyesi Şule Nuregin Bektaş; da Osmanlı Edirne'sini yazdı sizler için.

Sayın Doç. Dr. Müberra Gürgündereli, Saray'oda kaleme aldı. İl Mehmed yazılıya aramızda katılırken, sayın Yrd. Doç. Dr. Rifat Gürgündereli de Edirne'nin "tadı, kokusu ve sunumundaki zarafetleyle damak tadına hitap eden sevilen tatlılardan birini yazdı sizin için...

Yazılarını severek okuduğumuz sayın öğretim üyesi Hakan Akinci, Edirne'deki ticaret yapılarını kaleme aldı. Uzman Araytirmacı Haluk Kayıcı da bir Edirne ziyareti bugüne aktardı. Edirne hakkındaki derin araytirmaları olan Mehmet Ağırhan da bu sayıda, Edirne'nin önemli bir yanını, Edirne'deki Beden Eğitimi Öğretmenliği okullarını yazdı sizler için...

Bu sayımızda, fotoğraf ve argivleriyle sayın İdris Aydın, sayın Tufan Baş, sayın Ercan Dağcı, sayın Ürün Direr, sayın Hakan Akinci, sayın Rifat Gürgündereli, sayın Mehmet Ağırhan ve sayın Murat Öztürk bize eşlik ettiler.

Bu sayımızda sayfalarımızda onur konuğumuz olarak Sultan Fatih'in Bosna-Hersek'i fethinden sonra, 28 Mayıs 1463 tarihinde İstanbul'da yazıldığı bir ferman yer alacak... Günümüzün insan hakları savunucularına armağımız olsun...

Unutmadan yazalım; bu fermanın aslı, bugün, Bosna-Hersek'in Foçina şehrindeki Fransisken Katolik Kilisesi'nde saklanmaktadır...

Mustafa Hatipler
Genel Yayın Yönetmeni

2-3 Edirne'de Yeni Bir Şeyler...

4-6 Araytirma / Doç. Dr. Müberra Gürgündereli
IV. Mehmed
ve Edirne

7-11 Araytirma / Ord. Prof. İ.H. Uzunçarşılı
Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü

12-14 Araytirma / Ahmet Hacıoğlu
İstanbul'un Fethi'nin Avrupa'da
Yansımalarından Örnekler

15-18 Araytirma / Prof. Dr. Engin Bektaş
Traklar Kimidir?

20-23 Araytirma / Mustafa Hatipler
İstanbul'un Fethi
Ya da Fethin İstanbul'u

26-31 Araytirma / Ürün Direr
İstanbul'un Fethi Avrupa'da
Korku Edebiyatını Doğurdu

32-34 Araytirma / Hakan Akinci
Edirne'deki Çarşı, Han ve
Kervansaraylardan Bir Buket

35-38 Araytirma / Şule Nuregin Bektaş
Osmanlı Devri Edirne'si
Üzerine Notlar

40-41 Araytirma / Haluk Kayıcı
Ahmet Süheyl Ünver'in
1926 yılında Edirne'yi Ziyareti

42-44 Araytirma / Mehmet Ağırhan
Edirne'de Beden Eğitimi
Öğretmenliği Okulları

46 Edirne Mustafa / Dr. Rifat Gürgündereli
İrmik Helvası

Değişim
Gelişimdir

Edirne'de Yeni Bir Şeyler...

Fotografier: Ercan Debeli

Mevlana Hazretleri: "Her gün bir yerden göçmek ne iyi/
Bulanmadan donmadan akmak ne hoş/ Her gün bir
yere konmak ne güzel/ Bulanmadan donmadan akmak
ne hoş/ Ne kadar söz varsa düne ait/ Dünye beraber gitti
cancağımızı/ Şimdi yeni bir şeyler söylemek lazım..."
diye seslenir asırlar öncesinden bugüne ve yarına...
Mevlana'nın bu güzel sözleri ne zaman için söylediği
bilinmez ama günümüz Edirne'sine bakıldığında, Valilik
çalışmalarının çok küçük bir kısmı irdelendiğinde, çok
güçlü bir sesle yeni bir şeylerin söylendiğini görmemek
mümkün değil... Üstelik bu değişimin ve yeni bir
şeylerin söyleniyor olmasının, Edirne'nin, hem maddi
hem manevi atmosferini kapsıyor olması, apayrı bir
güzellik...

Bu değişimin ve gelişimin sessiz ama güçlü mimarı
Valimiz sayın Dursun Ali Şahin'in, bu konudaki gayret
ve çalışmaları her türlü takdirin üstündedir. Mesela,
uzun zamandan beri konuşulduğu halde bir türlü

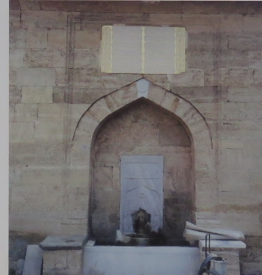
gerçekleştirilememiş olan, merkezde bulunan üç
büyük camimizi 24 saat açık kalması, nihayet
bu çalışmalarla gerçekleşmiştir. Evet, bundan
böyle, Edirne'mize en büyük turizm potansiyeli
sağlayan, merkezdeki üç büyük camimiz
(Selimiye Camii, Eski Camii ve Üç Şerefeli Camii),
24 saat açık olarak hizmet verecekler...

Değişimle ilgili bir başka örnek de çeşmelerle ilgili olarak
yapılanlardır. Zaman zaman kentlerin sesi, zaman zaman
da kentlerin hafızası sayılan tarihi çeşmelerimizin hali ne
yazık ki perişandı... Edirne'mizde bulunan ve üzerlerine
çeşitli yazılar yazılarak kirletilmiş olan bu tarihi çeşmeler,
özel bir ekip ve ekipmanla, kumlama tekniği uygulanarak
temizlendi. Valimiz sayın Dursun Ali Şahin'in, bu konudaki
sözleri son derece anlamlı: "Tarih ve turizm kenti olan
Edirne'mizde bir çok tarihi çeşme bulunmaktadır.
Atalarımızdan teslim aldığımız bu tarihi eserlerimizi
sağlam bir şekilde gelecek nesillere aktarmak bizim
tarihe ve insanlığa borcumuzdur. Bu nedenle şehrimizde
bulunan tarihi çeşmelerimiz üzerinde var olan bu
kirlilikleri oluşturduğumuz özel bir ekip ve ekipmanlarla,
kumlama tekniği kullanarak ve tarihi dokuya zarar
vermeden temizledik. Harbiye ve Merzifonlu Kara
Mustafa Paşa çeşmelerinden başladık... Bu çalışmalar
sadece çeşmelerle sınırlı kalmayacak ihtiyaç duyulan
ve temizlenmesi gereken tüm tarihi eserlerimizde bu
çalışmalar titizlikle sürdürülecektir."

Edirne'nin çarpıcı değişimlerinden bir başkası da, tarihi
köprülerimizin aydınlatılmasıyla gerçekleştirilmiş oldu.
Bu çalışmaların ilk örneği olan Tunca Köprüsü geceleri,
renk renk, ışıl ışıl olacak. Valilik Mehteran Bölüğü'nün
eşliğinde gerçekleştirilen açılışa, Valimiz sayın Dursun Ali
Şahin, aslı projenin her iki köprüyle birlikte Selimiye'nin
de aydınlatılması şeklinde olduğunu ifade etmiştir.

Edirne'deki değişimin bir başka örneği de, Çanakkale
Şehitliği'nin ardından Türkiye'nin en büyük ikinci şehitliği
konumunda olan Edirne Asker Hastanesi Şehitliği'dir.
Türkiye'nin ikinci en büyük şehitliği olan ve Edirne
Saraykapınar Yolu Kemer Dere mevkinde bulunan bu
şehitlikte, 52 bin Mehmetçığın anısı yaşatılacak.

Edirne'deki değişimin içinden küçük bir buket sunmak
istedik sizlere... İçinde birkaç karanfil ve birkaç gül olan...
Umarız kokusu burnunuza değmiştir...

Araştırma

Hazret-i Sultân Mehmed Hân-i gâzinin müdâm Bahr u berde yârı Hızr u hâfızı Allâh ola Yapıtra dâ'ım sa'âdetle nice a'lâ kayık 'Ömr-i Nûh ile cihân mülkünde şâhenshâh ola'

İstanbul'da bu derece ihtişamlı bir hayat yaşayan ve seyrana çok düşkün olan padişah, Köprülülerin sadrazamlık devirlerinde, sık sık Edirne'ye gelmiş, 1648-1687 yılları arasında 39 yıl süren hükümdarlığı sırasında vaktinin çoğunu, av havayını ve koruluklarının zenginliğiyle bilinen Edirne ve civarındaki avlalarda geçirmiştir. Padişah IV. Mehmed, ekseriyetle uzun zaman alan sürek avlarına çıkmış, içinde saray erkanı, çıkar (av) halkı ve ailesinin de bulunduğu büyük kalabalıklan, uzun süren bu av gezilerine beraberinde götürmüştür.

Cülusundan 9 yıl sonra 1657 yılı Ekim ayı sonlarında ilk defa Edirne'ye gelen IV. Mehmed, toplam beş defa av için bu şehre gelmiştir. İlk gelişlerinde burada bir yıldan fazla kalmayan ve sadece Edirne kazasının korularında avlanan padişah, dördüncü gelişinde 2,5 yıl, beşinci gelişinde de 10 yıl sonra İstanbul'a dönebilmiştir. Bu süre içinde sadece Edirne'de değil, Yanbolu, Dimetoka, Filibe, Eğriboz, Silistre ve Yenişehir gibi yerlerde de avlar düzenlemiştir... Abdurrahman Abdî Paşa padişahın avlandığı mahalleri, buralarda kalış sürelerini ve vurulan hayvan sayılarını "Vekâyinâme" adlı eserine günü gününe dikkatli bir şekilde kaydetmiştir. Bu esere göre padişah Edirne'de Çömlek, Fikeli, Ahurköyü, Tatarlar, Ayvalı, Musabeyli, Pravadi, Paşaköy ve Kurtkayası korularında avlanmıştır.²

Haseki sultan ve çocuklarıyla beraber de avlanmaktan hoşlanan padişah, 1665 Mayıs'ında Edirne'den Dimetoka'ya yöne çıkışını, Demirtaş ovasında konaklamıştır. Bir süre sonra, Haseki Sultan, Şeyhülislam Yahya Efendi ve Kaymakam Mustafa Paşa tarafından Demirtaş'a kadar uğurlanmıştır. Yakınlarıyla beraber ava gitme merakı bu derece yüksek olan IV. Mehmed, Edirne gezilerine valide sultanı da yanında getirmiştir. Bu gezilerde padişah ve valide sultan, Edirne halkıyla iç içe olmuştur:

"Dördüncü Mehmed, Saraçhâne köprüsü tarafına bir köşk inşa ettirmiş, Akpınar'da yeni bir sarayın temellerini atmıştı. Padişah Edirne'ye geldiği zaman valide sultan da beraber gidiyor, erkekler valide-i mu'azzama'yı

görmek için köşe bucak kaçıyorlardı. O zaman valide sultan bu kaçışmaya karşı 'korkmayın ölünçlikler' diyor, etrafına akçeler ve kuruşlar fırlatıyordu.

Dördüncü Mehmed, Edirne'de ekseriyetle valide sultanı ziyâret ediyor, arkasında kırmızı bir yağmurluk, daima dolaylıyordu. Çoğu kez yanına küçük oğlunu alıyor, minimini şehzâdenin at üzerinde, uzun simâsı, vakarlı tavriyla babasının yanında kuruluğu görülmüyordu."³

Fransa'ya verilen kapitülasyonların yenilenmesi için XIV. Louis'in Türkiye'ye gönderdiği büyükelçi Nointel ile birlikte Edirne'ye gelen Antoine Galland, 1829 Rus işgalinde yıkılmış olduğundan günümüzde tam mevkii bile bilinmeyen, IV. Mehmed'in muhtemelen avlanmak için yaptırdığı Akpınar sarayının yapıması ilgilendiği ve duyduklarını şöyle yazmıştır:

"Edirne 11 Haziran 1673: Edirne'den iki saat mesafede padişahın bir saray bina ettirmekte olduğu bu yere giden bir adam; bu binanın pek mükemmel bir mevkide olduğunu, etrafının gayet ağaçlık olup ufak bir tepe üzerinde bulunduğunu, pek büyük olmamakla beraber binanın pek kullanışlı ve güzel olduğunu, tamamıyla süslenmiş kaplı olup yerinin de gayet sulak bulunduğunu söyledi."⁴

Padişahın ava çıkışları, törenli ve törensiz olmak üzere iki şekilde yapılmıştır. İstanbul'dan sürek avı için Edirne'ye çıkışlar veya Edirne'den Balkanlara yapılan av gezilerinin başlangıcı; büyük merasimlerle olmuş, kısa süren gün birlik veya birkaç günlük Edirne ve civarındaki avlar için ise tören yapılmamıştır. Galland, sultanın 26 Nisan 1672 tarihinde ava gidişini şöyle anlatır:

"Günün en sıcak zamanında padişah Bosnaköy'den geçti. Bir heyetle on kadar doğancı önden gidiyordu. Köpekleri sevk edenler ise çok daha evvel geçmişlerdi. Padişah en önde sırtında pek mütevâziyane bir kırmızı hırka bulunduğu halde ilerliyordu. ...Dönüşte padişah nehri (Meriç) bir geçit yerinden geçti. Tarlalar arasından koşup kısa bir zaman içinde bir tavşanı ele geçirdiğini gördük."⁵

Tunca kenarında yer alan Yeni Saray (Sarây-i Cedîd) hasbaşçesi (hadika-i hassa) padişahların av bahçesi

olarak bilinmektedir. Evliya Çelebi; Tunca nehri tarafından kuşatılmış bu bahçenin çınar, servi, kavak ve karaağaçlarla süslü, çeşitli yabani kuş ve av hayvanlarıyla dolu çok geniş bir alan olduğunu söyler. Bu bahçede ve civar köylerde çıkan avlarda çok sayıda köpek, tazi ve şahin kullanıldığı görülmektedir. Av gezilerine şehzade ve padişahlar eğitilmiş parslarla avlanmışlardır. Özellikle IV. Mehmed'in "Saada" isimli parsi, avcılar ve bölge halkı arasında büyük ün yapmıştır.⁶

Padişah sefere giderken av alayını da yanında götürürdü. IV. Mehmed'in 7 Mayıs 1672'de Lehistan'a karşı bir sefere başlamak üzere Edirne'den ayrılmış çok gösteriydi. Av alayında; sırasıyla her biri pençesi üzerinde bir kuş götüren otuz kuşbaç, yedi atlı ve bunların sağında munisleştirilmiş birer kaplan, elli tazi ve bunların her birini takip eden altı iri av köpeği ve on iki zağar bulunuyordu.⁷

İsveç Kralı'nın IV. Mehmed'e elçi olarak gönderdiği Claes Ralamb, padişahın İstanbul'da Edirne'ye av için çıkışını belgeleyen bir dizi yağlıboya resim yaptırmış ve bu av alayını ayrıntılarıyla kaleme almıştır.⁸ Ahmet Refik'in ifade ettiğine göre ise, bu resimler Edirne'de de bulunmuş ve özellikle Feder adlı ressam, padişahın bu şehirdeki hayatını resmetmiştir:

"...Padişahın bu seyahatlerinde doktorlarından Mösyö Marselin ile madamı da hazır bulunuyordu. Yabancı ressamlar özellikle bunlardan Feder, bu hayatın mühtelif evrelerini Dördüncü Mehmed ile reisülküttâbının resimlerini yapılabilmisti."⁹

IV. Mehmed Lehistan seferinden sonra, Mayıs 1675'te oğullan şehzade Mustafa ve Şehzade Ahmed'in sünnet düğünlerini, Haziran 1675'te de Hatic Sultan ile Mustafa Paşa'nın evlenme merasimlerini Edirne'de yaptırmıştır. Padişah, bu törenlerden başka fevkalade mamur hale getirdiği Tunca sarayında pariak bayram alayları da icra etmiştir. Bayram günlerinde Edirne'nin bütün caddelerine kum dökülürdü. Yeniçeriler iki sıra dizilirler, elleri yukarıda başlan önde selam vaziyeti alırlardı. IV. Mehmed Tunca sahilindeki sarayından Selimiye camine kadar bu iki sıra asker arasında geçerdii. Ahmet Refik, Osmanlı'nın zenginlik ve azametini gösteren bu süslü bayram alaylarından birini şöyle anlatır:

IV. Mehmed ve Edirne

Doç. Dr. Müberra Gürgendeleri

Edirne Sarayı'nda bulunan meşhur av köşkünün banisi olan Avcı Mehmed lakaplı IV. Mehmed; şaşaaaya, zenginliğe, gezmeye ve ava olan merakıyla tanınmış bir padişah'tır. Seyrana ve gösterişe olan ilgisi sebebiyle mücevherlerle süslü bir saltanat kadırgası yaptırmış ve uzak seferlere bu kadırgayla çıkmıştır. Gayet gösterişli, zarif ve süslü bir saltanat kayığı olan bu büyük kadırga, kırk metre boyundadır. Kemer şeklindeki padişah köşkü, kadırganın arka tarafında yer alır ve minâkârî altınlarla, rengarenk akik ve nefes taşlarıyla süslenmiştir. Kadırganın sağ ve sol tarafında yer alan dualar gömmeye sefelle işlenmiştir. Bu dualarda Allah'tan sultan için yardım ve uzun ömür dilenmektedir:

IV. Mehmed Av Kışku

"Pâdişâhın ma'iyyetinde bir çok zâbitân ile Devlet-i Osmânîye'ye tâbi prensler, ezcümle Kırım hâni bulunurdu. O gün sadrazam, şeyhülislam, kethudâ, yeniçeri ağası, reisülküttâb, hazinedâr, hepsi atları üzerinde; yüksek kallâvileri, beyâz mücevveleri, kâtibi sanıklar, uzun sakallarıyla heybeti ve vakarlı, bir sürü insan kâfilisi ortasında ilerlerdi.

Daha sonra ellerinde uzun ve gümüş bastonlarla çavuşlar; saten elbiseli müteferrikalar; kadife esvâbli çorbacılar; iri boylu, belllerinde madeni kemerler, sağdakiler sarı, soldakiler yeşil elbise giymiş vakûrâne ilerleyen şâtrlar; başlarında uzun ve geniş sorguçlarla solaklar; yaldızlı silahları gözler kamaştıran peykler ve

bütün bu muhteşem ve mutanan kâfilenin ortasında Sultan Mehmed; başında uç sorguçlu kavuğu, arkasında yeşil astar üzerine sirmalı dibâ kaplı samur kürkü, zümrüdlere ve elmaslarla müzeyyen bir eğer üzerinde kemâl-i'azamete aheste aheste ilerlerdi.

Osmanlıların servet ve ihtişamını gösteren bu kâfilede en ziyade nazar-ı dikkati celb eden şeyler mücevherât idi. Bütün süslemeler, koşumlar, eğerler, başlıklar, esvâblar, kılıç kınları, kemerler ve serpüşlar üzerine bol miktarda serpilene elmaslar, zümrüdlere, firûzeler ve yâkûtlardı. Bu parlak ve zengin taşlar devlet erkânının ve yeniçerilerin allı, yeşilli, morlu, sarılı ipek ve dibâ esvâblarındaki gözâlice renkler üzerinde gözler kamaştıracak derecede şaşaalı olurdu."¹⁰

39 yıllık saltanatının büyük bölümünü Edirne'de geçirmiş olan ve Edirne'de vefat eden IV. Mehmed, av merakı vesilesiyle eski onemini kaybetmeye başlayan Edirne sarayının tekrar değer kazanmasını sağlamış, seferlere buradan katılmış, elçilerini burada karşılamış, şaşaalı düğün, sünnet ve bayram şenliklerini bu şehirde gerçekleştirmiştir. Onun döneminde Edirne sarayı, yaptığı çeşitli ilaveler sayesinde en güzel ve yüksek noktasına ulaşmıştır.

- 1) Gazi Sultan IV. Mehmed Han Hazretleri'nin karada ve denizde daima dostu Hzir, konuyucusu da Allah olsun. Saltanat ve saadetinin devamında böyle nice güzel kadırgalar yaptırın ve Nuh peygamber gibi uzun ömürlü olup bütün cihan ülkelerini padişahi olsun.
- 2) Şenol Çelik (2002): "Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları" XIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler, Türk Tarih Kurumu, Ankara, C.III, s.7-9.
- 3) İbrahim Delioğlu (2011) (nz): Ahmet Refik Altnay Köprülüler, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s.148
- 4) Afrîl Kahrman (1995): Osmanlı Devlet'inde Spor, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.216
- 5) Kahrman (1995:204)
- 6) Mehmet Ağırca (2009): "Edirne'de Sultanların Av Bahçesi: Hadika-i Hassa", Acta Turcica, S.1, s.75
- 7) Alev Özbil (2009): Uç Yabancıların Kaleminden Avcı Mehmed ve Av, Acta Turcica, S.1, s.33
- 8) Özbil (2009: 34)
- 9) Delioğlu (2011: 148)
- 10) Delioğlu (2011: 147)

Araştırma

Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü

Ord. Prof. İ. H. Uzunçarşılı

Fatih Sultan Mehmed, muhtelif sebeplerle arası açık olan Memluk devleti üzerine hareket ettiği sırada yolda vefat etmiştir. Padişah 27 Safer 886 ve 27 Nisan 1481'de Kapıkulu Okçaklarıyla İstanbul'dan çıktı; tarihlere göre o sırada rahatsız idi. Üsküdar'a geçtikten sonra rahatsızlığı arttığından birkaç gün Üsküdar'da kaldı. Atla gidemeyecek derecede dermansız olduğundan araba ile yola çıktı. Bitkin bir halde Gebze'ye yakın Tekir Çayırı veya Hünkâr Çayırı ordugahına indi ve 886 Rebülevvelinin dördüncü Perşembe günü akşama yakın (4 Mayıs 1481) elli bir yaşında vefat etti. İstanbul'dan çıkışıyla ölümü arasında yedi gün geçmişti. Hastalığı sefere hareketinden kaç gün evveldi? Yoksa hareketi gününde mi hastalandı? Hasta halinde niçin çıktı? Ölümünde zehirlenmek gibi harici bir tesir var mıydı? gibi sorular ve bunların tetkiki ayrı bir konu olduğundan burada zikredilmedi.

Tarihlere göre hastalığı nikris olup ıstırabı fevkalade olduğu için andan müteessiren vefat etmiş ve ölüm askerden gizlenerek hamam yapma üzere İstanbul'a getirilmiş ve yine tarihlere göre on bir gün ölümü saklanmış.

Fatih, Memlukler üzerine sefere giderken veziriazam Karamanî Mehmed Paşa beraberinde olup İstanbul muhafazasına ihtiyar vezir İshak Paşa'yı bırakmıştı. Aynı zamanda iki oğlundan Amasya Valisi Bayezid'in oğlu Korkud ve Karaman Valisi (Cem) in oğlu Oğuz Han muhafaza altında olarak İstanbul sarayında bulunuyorlardı.

Fatih Sultan Mehmed'in vefatında hayatta Bayezid ve Cem isimlerinde iki oğlu vardı. Bunlardan büyük şehzade Bayezid otuz dört yaşında olup Vilayet-i Rum

Fotoğraf: Wikimedia Commons

denilen Sivas, Tokat, Amasya Valisi idi, yirmi üç yaşında olan küçükü Cem ise merkezi Konya olan Karaman valisi bulunuyordu.

Bu kısa zahtan sonra elimizdeki vesikaya göre İstanbul Fatih'in ölümüne ve cesedinin kokmasına ve dahil aşısının temizlenerek tahnit edildiğinden bahsedelim.

Fotoğrafını makalenin sonuna koyduğumuz vesikaya göre bu arıza Fatih'in yerine hükümdar olan ikinci Bayezid'e hitaben yazılmıştır. Bu arızıyı takdim eden adam, Fatih'in yanında sefere çıkan Baltacılar Kethüdası Kasım'dır. Vesikaya göre:

Baltacılar Kethüdası Kasım, Padişahla sefere çıkışında Hünkardan çavuşluk istemiş ve Padişah da sabretmesini söylemiş; sonra Padişahın vefatı vuku bulmuş. Cesedinin üzerinde (bu her halde cesedin saraya getirilmesinden sonra olacak) üç gün üç gece mum yanmamış. Bunun üzerine Kasım gidip bu halî kapucular kethüdasına söylemiş ve o da durumu İstanbul Muhafızı İshak Paşa'ya arz etmiş. Bunun üzerine İshak Paşa'nın emriyle cesedin

üzerine mum yakmışlar ve cesedin kokması sebebiyle yanına kimse varmamış. Bu, kethüda Kasım ile usta dediği birisi beraberce cesedin içini açıp temizlemiş, bu yaptığı işleri kendi kethüdası da biliymiş. 1

Baltacılar Kethüdası Kasım bunları zikrettikten sonra yeni Padişaha merhum Hünkârın ruhu için bu maruzatının sonuna kadar okunmasını ve kendisini kapucu yaptıklarını arz ediyor.

Baltacılar Kethüdasının yazısı Sultan Mehmed'in ölümünün duyulup meydana çıkmasından sonradır. Ondan evvel tarihlere göre belki on bir gün saklanmıştı. Gece gündüz cesedin üzerine mum yanmaması ve bu hal İshak Paşa'ya söylenerek onun emriyle mum yakılması üzerine İstanbul Muhafızı İshak Paşa'nın Fatih'in ölümünden sonra duruma hakim olup Veziriazam Karamanı Mehmed Paşa'nın öldürülmüş olduğu anlaşılıyor.

Fatih'in ölümüyle cesedinin kokmaya kadar ihmal edilmesi saltanata geçecek iki şehzadenin gösterecekleri faaliyete bağlı idi. Fatih Sultan Mehmed

tedvin ettirdiği kanunnamede evladından kime saltanat müyesser olursa nizam-ı alem için kardeşlerini öldürmesini tesbit ettirmişti. Bu kanuna göre babalarının son demlerine doğru oğulları can kaygusuna düşerek imkan dahilinde tedbirli bulunuyorlardı. Mesela Fatih'in büyük oğlu Bayezid, kendisinin babası tarafından pek sevilmediğini biliyordu. Kendisi Kapıkulu Ocaklarına ve bilhassa Yeniçerilere güveniyordu ve devlet erkanından bazı taraftarları da vardı.

Fatih Sultan Mehmed'in ölümünde sırında bulunup kesilerek çıkarılan kaftanı...
Topkapı Sarayı Müzesi

Fatih'in küçük oğlu Cem, babasının sevgilisi idi. Hatta Karamanı Mehmed Paşa'nın tertip ettiği kanunnamede numune olarak şehzadelere yazılacak fermanda misal olarak Cem'in ismi zikredilmişti. Veziriazam ve bazı devlet adamları da Cem taraftarı idiler. Fatih Sultan Mehmed, Kanunnamede taraftarlık etmeyecek hükümdarlığı ikisi arasında serbest bırakmıştı. İşte durum böyle iken hiç ümit edilmedik bir zamanda Padişahın genç denilecek yaşta ölümü ve iki tarafın kendi efendilerini hükümdar yapmak üzere faaliyete geçmeleri ve Cem taraftarı Sadrazamın öldürülmesi ve tarihçilere göre yolsuz hareketler yapıldığı sırada zavallı İstanbul Fatihinin cesedi ihmal edilerek kokmaya kadar varmış ve şehzade Bayezid partisi taraftarı olan İstanbul Muhafızı Vezir İshak Paşa duruma hakim olarak mütereddit bulunan Amasya Valisi Bayezid'i arka arkaya adamlar göndermek suretiyle Cem'in gelmesinden evvel saltanata davet ile cülus ettirmiştir.

Baltacılar Kethüdası Kasım'ın Sultan Bayezid'e takdim ettiği arıza aynen şöyledir²:

Sultan

Atabe-i saadet penah (penaha) yüz sürmekten sonra maruz-ı bendegi ben fakir devletlu Hünkârın tab-e serah, Baltacıların Kethüdasıydım. Devletlu hünkârın kulluğunda idim devletiyle öte yagaya sefer idicek hünkâr, ben fakir çavuşluk sadaka eyle Sultanım dedim, devletiyle şabreyle der.

Ol halde hünkâr müteveffa oldu üzrimde (üzerinde) üç gün ve gece mum yanmadı. Vardım Kapucular Kethüdasına söyledim ol dahi İshak Paşa'ya söyledim. Emir eylediler mum yaktım reyhası (rayhasından) kimse yanına varmadı. Ben fakir, usta ile bilece içini ayırtıladım. Bu zikr olunan sözleri kethüdamsız³ dahi bilir devletlu hünkârın ruh (ruhu) için bu zikr olanı ahirinedek oku devletlu sultanım. Devletiyle taht (tahta) geldin. Ben kulunu Kapıcı eylediler baki ferman sultanımın

El fakir ül hakim.
Kulun Kasım

سلطان

عبدی سعادته تبار بوز سکرده من بنیسی بن فخر و نبلو
حکاک رسد ما سب ترا باطرا جیلر کتده اسیدم دونلو حکاکر فخر و نبلو
ایدم دولتله اوقعا بسوز ایچک حکاکر بن فخر و نبلو صوفی الیه
سلطانم و ایدم دولتله سیر الیه اول حالدر حکاکر ستونا اولدی اوز
رعد ایچ کون و ایچ یومم چناری واردم قیچکله کتده واسیمه یول
دم اولدراقی اسحاق باشیه سولدی ایلر الیه یومم مقدم زبانی
اوچدن کسند یانیه و ارا دی بن فقر کسنا الیه سیر ایچکی ایللم
بوذکر اولان سوز لری کتده اوز و اقی سیرد و نلو حکاکر کتده
آیگون بوذکر اولانی آخه نیکر اوقی و نلو سلطانم دولتله
سخت کلدرین بن قولدی قاجوی الیه یار اقی فرمان سلطاکر الخطیر
قرنطام

Fatih Sultan Mehmed'in ölümü üzerine
Baltacılar Kethüdası Kasım'ın II. Bayazıt'a yazdığı
Mektup (Topkapı Sarayı Arşivi E.N. 735/21)

*Yazı, ekleriyle birlikte Tarih ve Medeniyet sitesinden alınmıştır.

1) Merhum Yahya Kemal Beyatlı ile mutad üzere Emirgan'da
görüştüğümüz esnada kendisi Fatih'in cesedinin mumyala
olduğunu söylemesine karşı bazı tarihçilerin tiraz etkilerinden
bahis ile bunun ne dereceye kadar doğru olduğunu benden
sormuştu. O zaman ben de ölümün on bir gün saklandığı doğru
olduğuna göre elbette cesedin kokmaması için ilaçlanması
"cabedeceğini" söylemişim. Merhum, pek vesveseli olduğundan
bu mütalaımdan memnun olmuştu. Vesikadan da anlaşıldığına
göre Fatih'in cesedi dahilî ahşası çıkarılarak temizlenmiştir.

2) Topkapı Sarayı Arşivi Evrak numarası 735/21.

3) Saray Kapucular Kethüdası

تاریخی بر رسم، — اورنوه فاتح سلطان محمدسک بر توپوکی سرای
قیمت کاربشمن میازان ایران بر توپوکی شاهی ۱۹۹۴ خریقه و موسوکی عربی استنبولی زامانده، فسنده عمارت و تونان جیاده اینه برده انراق اینلرک مع التامف رکه پیمان اولمشور .
استانبول فاتحک ایکسچی بای تخت عثمانیهکی اقامتکاهی ناصیل ایدی؟

Fatih Sultan Mehmed'in doğduğu saray / Tufan Baş Arşivi

Araştırma

Kuşatma öncesi Konstantinopolis'i temsil eden bir resim.

İstanbul'un Fethi'nin Avrupa'da Yansımalarından Örnekler

Ahmet Hacıoğlu

İstanbul'un fethi, gerçekleştiği dönemde, hem İslam dünyasında hem Avrupa'da büyük yankılar meydana getirmiştir. Çünkü İstanbul; tarih boyunca birçok devletin fethetmek isteyip, fethedemediği bir şehirdir. Fethin gerçekleşmesinde, Peygamber efendimizin hadisinden dönemin süper gücü sayılan toplara kadar birçok amil etken olmuştur.

İstanbul'un fethinin İslam dünyasında yankı bulmasının ana nedeni hem büyük bir imparatorluğun ortadan kalkması hem de bir Hadis-i Şerif'in gerçekleşmesi nedeniyle olurken, Avrupa'daki yankısının ana nedeni de birçok Avrupa devletinin, daha önceki yıllarda, Haçlı orduları tarafından alınmış olan bu şehirde gözünün hatta gönülünün olmasıdır. Nitekim fetih, İslam ülkelerinde büyük kutlamalarla karşılanırken Avrupa'da derin üzüntülerle karşılanmıştır. Bunda İstanbul'un,

uluslar arası deniz yollarının ve dünya ticaretinin önemli merkezi konumunda olması önemli rol oynamıştır. Napolyon Bonapart İstanbul için: "Küre-i arz bir hükümetin idaresi altında bulunsa merkezi idaresi İstanbul olması gerekir." demek suretiyle bu önemli açıklamıştır.

İstanbul'un fethiyle ilgili olarak Mısır'dan, Hindistan'a kadar uzanan coğrafya'da dualar yapılmış, kutlamalar gerçekleştirilmiş olduğu genellikle bilinir. Ancak fethin Avrupa'daki yankıları çok fazla üzerinde durulan bir konu olmamıştır. Oysa o dönemde Avrupa'da yaşanan yankılar ve Fatih hakkındaki görüşler; İstanbul'un fethinin mana ve öneminin anlaşılması bakımından son derece önemlidir.

Tepkisine dile getirenlerden birisi Habsburg Hanedanı

Fethin İstanbul'da girisi.
Fatih Mehmet Zekiye

İmparator III. Fredrich'tir. III. Friedrich, Fethi esnasında, Bizansa yardım etmek için, Venedikli Francesco Foscare ile buluşamadığı ve savaşa dahil olamadığı için günlerce yas tuttuktan sonra, 12 Temmuz 1453 tarihinde Papa V. Nicolaus'a bir mektup yazmıştır. Mektubundaki sözler, fethin Avrupa'da açtığı yaranın hiç de küçük olmadığını ifadesinden başka bir şey değildir: "Mehmet çoktandır aramızda hüküm feran bulunuyor. Türk kılıcı, çöktan

beri başımızın üzerinde, Karadeniz bize kapalı, Romanya ellerinde, biz hala birbirimizle uğraşyoruz. Birleşip mücadele edebilsейdik ne iyi olurdu, Ey mukaddes pedirim!"

Bubinger'in aktardığına göre Tarihçi Jacopo Langusch: "İddiasınca dünyada bir tek imparatorluk, bir tek iman ve bir tek hükümdarlık olmalıymış. Bu birliği kurmak

İçinde dünyada İstanbul'dan daha layık bir yer yokmuş. Bu şehir sayesinde Hristiyanları hüküm altına alabilmiş" diye anlatır Fatih'i ve onun fetih stratejisini.

Fetihle ilgili yazan bir başka Avrupalı Macar tarihçi Bende Kalman'dır. Kalman düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: "Türkler şimdiki bütün Avrupa'nın en mühim problemi olmuş durumdadır. Avrupa, uğradığı korku sebebiyle, istemeyerek her gün ona çevrilmekte ve bu andan itibaren ona daha büyük dikkat atfetmektedir. Fatih Sultan Mehmed'in disiplinli idaresiyle Müslümanlığın ahlaki birliğinde gizlenen kuvvet, ancak şimdiki keşfolundu. Bizans İmparatorluğu'nun ve iktidarının varisi olan Türkler, Avrupa politikasının korkulur bir uzvu haline gelmişlerdir."

"İstanbul, Türklerin eline geçince büyük bir imparatorluğun merkezi oldu. Bu devletin hudutları az zamanda Tuna'dan Nil kıyısına, Fırat'tan Adriyatik'e kadar genişledi. Son asırda payitahtın o kadar az olan nüfusu, fetihten sonra süratle arttı. İmparatorluğun merkezi olan İstanbul için gerçek restorasyon buraya İznik İmparatorluğu'nun avdeti değil, Fatih'in girişi oldu" bu sözler de bir başka Avrupalı yazar Romanyalı tarihçi Bratianu'ya aittir.

Fetihle ilgili Avrupa'da ortaya yankıların hepsi olumsuz değil elbette. Mesela Papalık makâmı bir yandan 1 Şubat 1454'ten sonra feranlar yayınlayarak mukaddes harp vergisi adı altında vergiler koyup Hristiyanlar arasında barış ve güven tesis ederken bir yandan da (II. Pius) Fatih'i Hristiyanlığa davet ederek, Hristiyanlığı kabulü halinde, meşru imparator sıfatı ile dünyanın en kudretli hükümdarı haline geleceğini söylemektedir. Hatta bu konuda, eğer kılıseye herhangi bir dava gelirse önce kendisine başvurulacağını ifade edecek kadar ileri gitmiştir.

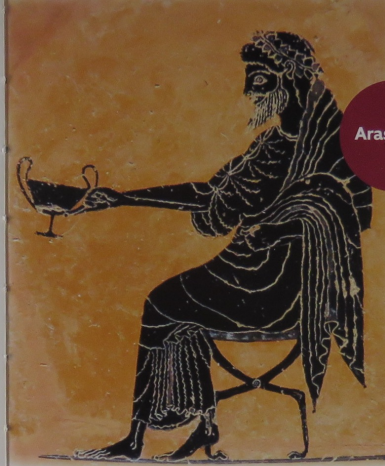
Fetihle ilgili olumlu düşünönerlerden biri Alman İmparatorluğu'ndan Von Moltke'dir. Moltke: "Hristiyan Latinler 1204'te Bizans'a daha sonra Türklerin yaptığında daha fazla tahrip ettiler. Nicetas (Bizans Tarihçisidir), Latinlerin tahrip ettikleri bir sürü sanat eserini anlatır." diyerek fetihnin gereğini ifade ederken bir başka Alman Filozofu olan Hegel de, "Bizans İmparatorluğu'nun iç ve dış işlerinde birçok bozukluk,

isyân, ihanet ve entrikanın olması, Doğu Roma'nın yıkılincaya kadar geçirdiği sahnelerdir" sözleriyle fetihnin gecikmişliğini dile getirmiştir. Bir başka Alman tarihçi Deismann da: "Fatih dünya tarihinde bir dönüm noktası meydana getirdikten sonra, Doğu ve Batı'nın kapısında durarak, bu iki alemin kültürünü nefsinde toplayan bir insandır." sözleriyle fetih babasını övmüştür. Fatih'le ilgili en çarpıcı sözler ise Yunan ilim adamı Georgios Tropezuntios'a aittir. Tropezuntios, Fatih'ten söz ederken: "Kirus, Büyük İskender ve Sezar'ın üstündedir. Harp sanatını en iyi bilir, nadiren güler, ince zekalı, asil tavırlıdır." diye anlatmakta ve övgüyle bahsetmektedir.

Fransız Rene Grousset ise fetih olayının nedenlerini şöyle sıralamaktadır: "Bu suretle doğu meselesi üç ayrı safhayı gösterir: Ortaçağ başlarında Arap-Bizans safhası, XIII. ve XIV. yüzyıllarda Haçlı teşebbüsünün neticeleri ve 1360'tan ve 1453'ten sonra Türklerin hali. Avrupa medeniyeti dışında bilhassa müslüman dininden olan milletler insanlık medeniyetine o kadar yüksek safhalar yaşamışlardır ki taraf tutmayan bir tarihçi, onlara düşman hiçbir temâyüle sahip olamaz. ... Çünkü Osmanlılar, büyük kumandana, bilgili ve büyük hükümdarlara, iyi bir ahlaka sahiptir. Ne istediklerini, ne yaptıklarını, nasıl davranılması gerektiğini bilirler."

E. Bourgeois de Manuel Historique de Politique Entragere adlı eserinde: "Fransızlar, haçlı seferlerinden vazgeçseler ve Türklerin İstanbul'a yerleşmesine göz yumсалardı, ortaçağ biter ve modern çağlar daha evvel başlardı." diyerek tarihi bir gerçeği ifade etmiştir. Aynı şekilde Tarihçi R. Sedillot da görüşlerini: "Türkler yeni bir harp tekniği ortaya koydular. Orduları bitmek tükenmek bilmez bir kitleyi emri altında tutuyordu" şeklinde yazmıştır.

Bu küçük yazıda fetihle ilgili bütün tepkileri yazmanın imkânsızlığı ortadadır. Ancak bu yankıların çok çok kısa bölümünde bile fetih olayının üstlüğünü ve Fatih'in büyük bir hükümdar ve büyük bir komutan olduğunun itirafını görmek mümkündür. Bu büyük hükümdarın Edirne'de doğmuş ve büyümiş olması ve İstanbul'un fetihinin hazırlanması Edirne'de yapılmış olması bu Şehirlers Sultanı, Sultanlar Şehri'nin, bu Şehri-i Kadim'in tarifisidir onurudur.

Arastırma

Trakya hala da Trakya olarak farklı kimliğini korumaktadır.

Günümüz Trakyası Bulgaristan, Türkiye ve Yunanistan tarafından paylaşılan bir bölge olarak bilinmesine rağmen, gerçekle bu bölgenin sınırları çok daha geniş alanlara yayılmaktadır. Bu eski sınırlar içinde Romanya, Moldova ve Makedonya gibi günümüz devletlerinin de dâhil olduğu görülmektedir. Özellikle Romanya ve Moldova bu konunun bilincinde olup, Trak çalışmaları'nın en önde geldiği ülkeler arasında yer almaktadır.

Günümüzde Traklar olarak andığımız kültürün gerçek yayılım alanı doğuda Karadeniz ve Marmara kıyılarından batıda Vardar Ovaları'na, güneyde Ege Denizi kıyılarından kuzeyde Dinyeper ve Dinyester Nehirlerine Kadar uzanan bölge olarak teşhis edilmektedir. Bu bölge dışında Anadolu'nun kuzey batı kesimi de çok erken süreçlerden itibaren Trak Kültürü'nün yayılım alanı içinde kalmıştır. Özellikle Kuzey Anadolu'da Filyos Çayı çevresine kadar uzayan bu sınırt Orta Anadolu ve Batı Anadolu da belirlemek hayli zordur. Erken dönemlerde Trak Kültürü'nün etkisi altında olduğunu bildiğimiz bir başka yerde Kuzey Ege Adaları olmuştur.

Traklar Kimdir?

Prof. Dr. Engin Bektaş

Traklar Güney Doğu Avrupa'nın, yani Balkanlar'ın büyük bir bölümünde yaşamış ve bu bölgeye Trakya adının verilmesine sebep olmuş bir kültürün sahipleri'dir. Binlerce yıl bu gün Trakya olarak adlandırdığımız bölgede yaşadılar. Bu gün de biz onların yaşadığı topraklara Trakya diyoruz.

Günümüzde Trakya üç farklı devletin sınırları içinde kalmış olsa da birçok özelliğiyle hala eski Trakya'nın birçok özelliğini yaşatarak, önemli bir kültürel bölge olma özelliğini sürdürmektedir. Farklı dinlerin, farklı dillerin, farklı millî değerlerin etkisi altında kalmış olsa da Trakya hala Trakya olma özelliğini korumaktadır.

Genelde dağlık ve kayalık bir coğrafya üzerinde yaşamının Trak Kültürü'nün sosyal, ekonomik, dinsel ve kültürel oluşumunda önemli bir rol gösterici rolü vardır. Bu nedenle tüm yayılım alanları içinde Trak topluluklarının dağlık ve kayalık arazilerde yoğunlaşması da rastlantı değildir. Bu durumda Trak Kültürü'nün tanrıdan çok hayvançılığa dayalı ve yan geçiş kısırlı karakterli yapısının da rolü büyüktür. M.O. 5. Yüzyıl sonra dışardan gelen etkilerle önemli değişiklikler gösteren Hellenistik Dönem ve sonrasında bile bu durum büyük ölçüde değişmeden kalmıştır. Trak Kültür ortamındaki köklü değişiklikler ancak Roma hâkimiyeti sonrasında şekillenmeye başlamıştır.

Trak Kültürel yapısı içinde yer aldığı geniş coğrafi alanın alt özelliklerine göre bazı değişiklikler göstermesine rağmen, esasında bazı benimsedikleri temel özelliklere sahiptir. Bunların başında gelen en belirgin özelliklerden biri yabancı kültürel etkilere karşı olan direnç ve

uzun vadeli karşı koyma eğilimidir. Etnik kimliklerin şekillenmesinde oldukça etnosentrik kalan bu yapılanma M.Ö. 1700lerden M.S. 600lere kadar süren uzun bir kültürel oluşumun hayatta kalmasında önemli bir rol oynamıştır.

Bu oluşumda özellikle din ve dilin çok önemli bir rol oynadığı bellidir. M.S. 600lerden sonra Trak dili veya dillerinin ortadan kalkması ve geleneksel Trak dilinin sona ermesi bu kültürün etkinliğini ve gerçek kimliğini kaybetmesinde önemli rol oynamıştır. Buna rağmen Trak kültürü ile bağlantılı birçok kültürel olgu farklı diller ve farklı dini inanışlara rağmen, Traklar'ın yaşadığı topraklarda varlığını sürdürmektedir. Bu da bize Trak Kültürü'nün yaşadığı topraklar üzerinde ne kadar güçlü olduğunu önemli bir kanıttır.

Antik Çağ'ın ünlü tarihçisi Herodot'un 'Hintliler'den sonra Dünya üzerindeki en kalabalık ulus' (Historia V-3) olarak tanımladığı, Traklar'ın kendilerini tanımlarken, bu gün onları tanımlamak için ortaya koyduğumuz Trak sözcüğünü kullanmadığını gayet iyi bilmekteyiz. Bu durum yaşadıkları topraklar için kullandığımız Trakya sözcüğü için de geçerlidir. Farklı farklı aileler, soylar, klanlar, kabileler ve kabile ittifakları ile şekillenmiş bir sosyal yapılanmaya sahip olan bu insanların kendi etnik kimliklerini bu aile, soy, klan ve kabile ekseninde şekillenen bir adlandırma ile tanımladıklarını gayet iyi bilmekteyiz. Bu tanımlamalara da zamana ve mekâna göre kronolojik duruma göre farklılaşmalar gösterdiği de gözden kaçmamaktadır.

Trak sosyal yapısında etmen olan bu durum politik oluşumlarda da önemli bir belirleyici role sahip olmuştur. Esasında Geç Bronz Çağı'larında şekillenen ve hem dini hem de askeri otoriteyi temsil eden ve uhrevi âlem ile yaşanan âlem arasında duran, yarı kutsal, yarı sıradan kimliği sahip kabile yöneticileri ve bunların yakın çevresinde bulunan konsey fikri Traklar için çok uzun bir geçeriğe sahip olmuştur. Bu nedenle Trakya'da vuku bulan Pers işgali sonrasında oluşan bazı İran etkilerine rağmen politik yapılar genel olarak Avrupa'da Bronz Çağı'larında başlayan gelişen ve Demir Çağı'larında de varlığını koruyan yarı dini yarı askeri sisteme bağlı kalmıştır. Bu nedenle de, Traklar'ın değişik kabileleri tarafından oluşturulan değişik yönetimlere

rağmen, merkezi bir etnik oluşumu temsil eden ve tüm Trak Kabilelerini içine alan bir devlet yapılanması hiçbir zaman mevcut olmamıştır. Çünkü her bir kabile grubu kendisini merkezi bir etnik kimlik olarak görmüş ve oluşturdukları politik oluşumları da merkezi bir yapı olarak değerlendirmiştir. Bunun sonucu olarak da her grup kendisini kendi özgün adıyla tanımlamıştır.

Trak veya Trakya bu kültürün temsilcilerini tanımlamak için Yunanlılar tarafından kullanılan bir terimdir. Thrak veya Thrakia bir biriyile yakından ilintisi olan iki terimdir. İki bir kültürel bütünü oluşturan insanlar tanımlamak için kullanılırken, ikincisi bu insanların yaşadığı bölgeyi belirtmek için kullanılmıştır.

Trak sözcüğünün etimolojisi hakkında Antik Yunan kaynakları ilginç veriler ortaya koymaktadır. Bu noktada en ilginç sözcük hiç şüphesiz Thrakis olup, Thrake ve Thrakia sözcükleri ile ilişkili bir durum arz etmektedir. Bölge tanımlaması olan Thrakia sözcüğü esasında Thrake sözcüğünden kaynak almaktadır. Trakya'ya adını veren Thrake bir Nympe olup, Yunan Mitolojisi'nde Oceanus ve Parthenope'nin kızı olarak karşımıza çıkmaktadır. Thrake sözcüğü iyileştirici anlamında ağımlar da yapmaktaysa da esasında kökünü teşkil eden Thrasso sözcüğü zorluk ve zahmet ile birlikte karışa anlamı da taşıyan bir fiildir. BU da bize Yunanlılar'ın Traklar ve Trakya'ya nasıl baktıklarını ve bu insanlar ile topraklarını nasıl algıladıklarını çok iyi bir biçimde açıklamaktadır.

Bu Nympe'nin Traklar'ın günümüz Sırbistan sınırları içinde yaşadığı bilinen kabilesi Triballiler ile ilintili olduğu bilinen şekliyle Thrassa olarak ifadesi bu noktada gerçekten çok dikkat çekicidir. Trakya, Yunan mitolojisi'nde ayrıca Savaş Tanrısı Ares'in oğlu Thrax ile de ilişkili olarak karşımıza çıkan bir kavramdır. Antik Yunanlılar için Traklar daima savaşçı kimlikleriyle ön planda olmuştur. Bu sözcük de bunun güzel bir göstergesidir. Yunanlılar'ın dünya görüşüne göre Traklar Savaş Tanrısı Ares'in soyundan gelmektedir. Savaş Tanrısı Ares ve Trakya'nın bağıni gösteren ilginç bir sözcük olan Aria da Thrakia tanımından önce bölgeyi belirlemek için kullanıldığı bilinen bir sözcüktür. Aria sözcüğü Ares'in yurdu anlamına gelmektedir.

Bu sözcükler dışında Antik Çağ kaynakları Thrakis veya Thrakia terimi öncesinde Perike veya Perke teriminin kullanıldığını belirtmektedir. Bu sözcükler de ilginç çağrışımlar yapmakta, dağlar, kayalar ile birlikte, firtuna ve yıldırımları akla getirmektedir.

Bu sözcüklerin analizi Antik Çağ'da Trakya'nın ve Traklar'ın nasıl algılanarak ifade edildiğini göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu sözcüklerin tanıklığında Antik Yunanlılar için Traklar'ın gizemi, zorluklar arz eden ve doğüstü güçleri üstün insanlar olduğu ve bu insanların yerleştiği Trakya'nın da korku uyandıran, gizemli ve firtınalı bir ormanlık, kayalık ve dağlık bir bölge olduğu anlaşılmaktadır.

Antik Çağ kaynaklarında karşımıza çıkan bir durum da Tirasian ve Tiras sözcüklerinde ifadesini bulmaktadır. Kızıl saçlı veya Alev Saçlı gibi bir açılımı olan sözcük Trakları betimlerken, Tiras'ın soyundan gelen anlamıyla karşımıza çıkmaktadır. Musevi kaynaklarında dört büyük adanın şahı olarak ifade edilen Tiras, Traklar'ın da atası olarak belirtilmektedir. Bu noktada ilginç olan Tiras veya Tyris'in Antik Çağ'da Dinyester Nehri'ne verilen bir ad olmasıdır.

Antik Çağ kaynakları belli belirsiz de olsa Traklar'ın Dinyeper ve Dinyester Nehirleri Bölgesi ile ilişkili kılmalıdır. Arkeolojik verilerin ışığında Trak Kültürü'nün ilk çıkış noktalarını Dinyeper ve Dinyester nehirleri bölgesine çıkarmak mümkündür. Bu durumu teyit eden bazı bazı keramik buluntularına rastlamak mümkündür. Esasında Trak Kültürü'nün bazı özellikleri arkeolojik verilerin ışığında Orta Bronz Çağı'larında şekillenmeye başlayan ve özellikle Geç Bronz Çağı'larında etnik kazanım oluşturan Orta Avrupa üzerindeki gelen kültürel etkiler ile Karadeniz Kuzeyi'ndeki bölgelerden gelen kültürel etkiler yönlendirici olmuştur. Bu karşılama bölgesinin de Dinyeper ve Dinyester Nehirleri Bölgesi yani Moldova ve Romanya toprakları olduğu fark edilmektedir.

Özellikle Romanya ve Moldova'da varlığı tespit edilen Geç Bronz Çağı kültürel yapılanmasının daha sonraki Trak Kültürü'nün oluşumunda önemli bir rol oynadığı fark edilmektedir. M.Ö 1700ler süreciyle güneye doğru inme başlayan yarı göçer karakterli hayvancılığa dayalı bir ekonomik oluşuma sahip olduğu anlaşılır. Bu Ön-Trak Kültürü'nün zamanla Balkanlar'ın doğu kesimine yani bu gün Trakya olarak bilinen bölgeye hâkim olduğu bellidir.

Demir Çağı başlarında M.Ö. 1000 yılları civarında Orta Avrupa üzerinden gelen ve Halstatt Kültürü olarak bilinen oluştumdan da etkiler alan bu Demir Çağı Kültürü Trak Kültürü'nün temsilcileri olmuştur.

M.Ö 7 yüzyıla kadar dış etkilere kapalı olan bu kültürel yapı bu tarihten sonra özellikle Yunan Koloni hareketi nedeniyle dış dünyaya açılmak zorunda kalmıştır. M.Ö: 5 yüz yıl sürecinden sonra ise yabancı etkiler hayli artmıştır.

M.Ö. 3700 lerden itibaren Balkanlı halklar'ın Kuzey Batı Anadolu üzerindeki varlığı Hitit kayıtlarının da tanıklığında açıkça belirlenmektedir. Bu Balkanlı halklar özellikle M.Ö: 1200ler civarında başlayan bir hareketlilik ile Anadolu'ya göç etmeye başlamıştır. Anadolu'da yerleşmiş olan Frigyalılar, Lidyalılar, Mysialılar, Mysialılar ile birlikte Bebyrikler ve Mygladonlar Trak soylu halklardır. Bunlar dışında Bithynialılar da Trak olarak bilinen uluslardandır.

Traklar kültürel oluşumlarından da anlaşılabilceği gibi Avrupa Soylu bir ulustur. Dilleri hakkında her ne kadar çok az veri bulunmaktaysa da eldeki veriler bu dili Hint-Avrupa dil ailesinin Satem grubuna dâhil etmeye yeterlidir. Traklar'ın fizyonomisi hakkında Antik Çağ kaynakları önemli bilgiler vermektedir. Bu bilgilerden Traklar'ın genellikle açık göz ve ten rengine sahip olduğunu anlamaktayız. Bu tarifler daha çok kumral ve sarışın bir görünümünü ifade etmektedir.

Bu bilgiler dışında Traklar'ın genetik özellikleri hakkında fazla bir şey söylemek de mümkün değildir. Çünkü Traklar cesetlerini yakmayı tercih ettikleri için günümüze genetik örnek alacak fazla bir veri kalmamıştır.

Traklar'ın ekonomik yaşamı daha çok hayvancılığa dayanmakta ve bu nedenle de yarı yerleşik bir karaktere sahip olduğu belli olmaktadır. Bu nedenle de Traklar'ın kozmolojisi ve takvim anlayışları da bu hayvancı karakterleri yansıtmaktadır. Trak dini genel hatlarıyla gizlemleri ve okültik bir özden beslenen ve doğanın sırlarıyla donanmış aşkıncı bir karaktere sahiptir. Bu niteliğiyle de Avrupa'nın diğer Demir Çağı toplumlarının dinleriyle yakın paralellikler göstermektedir. Bu din şekilsel olmaktan çok öze önem veren

doğüstü güçlerin soyut olarak algılandığı bir oluşum olarak karşımıza çıkmakta ve ölümsüzlüğü ön plana çıkartan bir güç odağı oluşturmaktadır. Bu durum en erken oluşum sürecinden başlayarak daha geç dönemlerde güç ve etkinlik kazanan Orfik hareket gibi daha sonraki yeni dini oluşumlarda da kendisini göstermektedir.

Trak inançlarının reenkarnasyona önem vermesi yaşanan dünyanın geçiciliği ve yaşanan ötesindeki âlemin aşkınlığı olgusuna öncelik vermesini gerektirmiş ve ruh kavramını ön plana çıkartmıştır. Bu özellikleriyle de yoğun biçimde yön verdiği Gizem Tapıları'nın da şekillenmesine ana etmen teşkil etmiştir.

Trak dininin münzevi ve çileci bir karakteri olduğu Antik Çağ kaynaklarında açıkça teşhis edilmekte olup, oldukça sofu ve tasavvufi bir tarzı olduğu da algılanmaktadır. Trak Sanatı da bu görüşlerin etkisinde kaldığı için daha çok ufak tefek eşya ve mezar gelenekleriyle ilintili ortamlarda karşımıza çıkan yaratılarıyla tanınır olmuştur. Özellikle metal işçiliği Traklar'ın en çok ilgi duyduğu sanatsal üretim alanı olarak dikkat çekmiştir.

Trak giyim kuşamı da bölgesel farklılıklara rağmen, genel bazı özellikler sergileyerek, kabile kimlikleri ve sosyal özellikleri ön plana çıkartacak bir süsleme anlayışıyla yazları hayli sıcak, kışları ise hayli soğuk bir iklimle göre şekillenmiştir. Traklar'ın aile, soy, klan ve kabile belirtici özellikleri olan döğmeler ile yüz ve vücut boyalarını tercih etmeleri de Avrupa'nın diğer Demir Çağı toplumlarıyla yakınlık oluşturan bir olgudur. Bu döğmelerin sosyal olduğu kadar, dini bir amaca haiz olduğu da bilinen bir gerçektir.

Doğanın gizemlerini araştıran Traklar'ın çok iyi bir tıp bilgisine de sahip olduğu ve çok iyi birer şifacı olduğu bilinmektedir. Bunun dışında sırlara ulaşmada bir araç olarak algıladıkları gök ve yeryüzü hakkında da önemli bir bilgiye sahip oldukları ve bu bilgiyi de çok iyi kullandıkları birçok Antik Çağ kaynağında ifade edilmiş bulunmaktadır. Trak Dönemi'nden kalmış olan kutsal alanlar ve kutsal anıtlar da tamamen bu oluşuma göre şekillendirilmiştir. Bu anıtlar Traklar'ın bilgelisinin sessiz tanıkları olarak çağlara meydan okumaktadır.

Araştırma

İstanbul'un Fethi Ya da Fethin İstanbul'u

Mustafa Hatipler

Fethi; bilindiği gibi almak, açmak anlamına gelir. Fethetmek; açmaktır, ülkeleri ve mekanları açmak... En çok da gönülleri fethetmek...

Bizde "Dağ" deyince Balkan, "nehir" deyince Tuna, "Fethi" deyince de akla İstanbul'un fethi gelir. İstanbul'un fethinden nerde bahis olsa akla ilk gelen şey de; Sultan Fatih'in dev toplan Edirne'de döktürdüğü, orduyu Edirne'de hazırladığı ve bu dev toplanla fethi gerçekleştirdiğidir. Ardından; bu toplanla görevli askerlerin de Üsküplü olduğudur. Bunun da ardından kadırgaların Kağıthane üzerinden Halıç'e kadar karadan yürütüldüğüdür.

Şüphesiz bunlar doğru şeylerdir. Ama bütün bu doğruların arka planında olanlar nelerdir? Ta 688

yılından itibaren İslam orduları tarafından tam 22 kez kuşatılıp fethedilemeyen, Fatih'den önce ve son kez büyük bir ısrarla II. Murat Han tarafından kuşatılıp fethedilemeyen bu kent fethinin genç bir padişah tarafından gerçekleştirilmesinin arka planında var olan temel unsurlar, esas nedenler nelerdir?

Tarihçilerin: "Bir çağı kapatıp yeni bir çağı açan" olayı olarak ya da "şehir düştü" diyerek kayıt altına aldığı bu fethi olayı; gerçekten sıradan bir fethi olmaktan çok ötede bir olaydır. Bu fethin temel unsurlarını ve esas nedenlerini üç temel noktada toplamak mümkündür. Bu üç temel nokta sırasıyla; fethedilen mekânın yani İstanbul'un farklılığı, fethi gerçekleştiren kişinin yani Fatih Sultan Mehmed'in sıra dışı kişiliği, bizatihi fethi olgusunun kendisidir.

Önce fethedilen yerin yani İstanbul'un farklılığı ile başlayalım: Fethedilen yer yani İstanbul; Fahr-i Kainat Hz. Muhammed Mustafa (SAV)'nın "Kostantiniyye elbet fetholunacaktır" diye haber verdiği ve "Onu fetheden asker ne güzel askerdir" diye ifade ettiği müjdesine nail olmak üzere, kapısının önüne gelen ve orada yapılan son saldırı öncesi askerlere hem hasta ve hem yatalak olduğundan: "Askerler, yanın son kez saldıracaksınız, ne olur benim bedenimi en ön saflara kadar taşıyınız ve orada bırakınız. Bu cansız bedenimin orada kalması, Hz. Peygamber'in müjdede olduğu asker olmanın nişanesidir" diye adeta yalvaran ve gerçekten de istediği üzere şehit düşen Ebu Eyyubel Ensari'yi bağrında saklayan bir yendir. Fatih'in, Akşemsettin'in işaretleriyle fethi öncesi bu mübarek sahabenin kabrini bulması ve yerini işaretlemesi en az İstanbul'un fethi kadar önemlidir. Bilirsiniz ki Ebu Eyyubel Ensari, asırlar önce, Cenab-ı Hakk'ın: "Habibim, Seni yaratmasaydım kâinatı

yaratmazdım" diye övdüğü Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (SAV)'ya, Mekke'den Medine'ye göç ettiğinde, ev sahipliği yapmış, onu evinde misafir etmiş, misafirlikten ev sahibi kılıcı ve lakabı hem "Alemdar-ı Resul" hem de "Mihmandar-ı Resul" olan, mübarek bir sahabedir. Ebu Eyyubel Ensari hazretleri, tıpkı asırlar önce, Medine'de evsiz barksız olan Hz. Peygambere ev sahipliği yaptığı gibi, bu kez, o mübarek peygamberin müjdesine nail olmak isteyen ve bu yüzden İstanbul'u kuşatan Osmanlı ordusuna, kabriyle adeta ev sahipliği yapmıştır.

Fethedilen yerin yani İstanbul'un farklılığı elbette bundan ibaret değildir. O sıradan bir şehir olmanın çok ötesinde güzel bir beldedir, "Beldetün Tayyibetün"dür. İstanbul, fethedilmesi uğruna bir cihan devletinin tahtının bir cihan padişahı tarafından gözünü kırpmadan terk ettiği bir şehirdir. Asırlar önce yaşanmış

olan bu olayın, şu anda yaşadığımız şehir olan Edirne'de gerçekleşmiş olmasının ayrı bir önemi ve güzelliği vardır.

Babası ve dedesi gibi İstanbul'un fethi için yanıp tutuşan ve aynı zamanda Edirne'nin banisi olan ve İstanbul'u kuşatmış ancak alamamış olan Sultan II. Murat Han, Hacı Bayram Veli Hazretlerinin: "Fethi size nasip olmayacak Hünkârım, İstanbul'un fethi oğlunuz Mehmet'e nasip olacak. Ama özülmenin fethi görmek bana da nasip olmayacak, o güzel fethi görmek şu bizim genç hocamız Akşemsettin var ya ona nasip olacak" müjdesi üzerine küçük yaşlarda olmasına rağmen oğlu Mehmet'e hem de iki kez hükümdarlığı bırakmıştır. Dünyanın hiçbir şehrinin fethinde böylesine büyük bir tutku ve arzu yaşanmamıştır.

İstanbul'un fethindeki ikinci temel unsur ve esas neden fethedende yani Sultan II. Mehmed'in kişiliğindedir. Fatih'in Edirne'de gerçekleşen doğum gecesinde, II. Murat Han, oğlunun doğumu yaklaşınca kadar uyumamış, gece boyunca Kur'an-ı Kerim okumuş ve doğacak çocuğun müjdesini beklemiştir. Allah-u alem tam Fethi Suresini okuyorken beklediği müjde gelmiş ve kendisine: "Sultanım, müjdeler olsun, bir oğlunuz oldu" denildiğinde, II Murat Han'ın dudaklarından gayri ihtiyari hafızalardan silinmeyecek şu mısra süzülmiştir: "Elhamdülillah, ravza-ı Murad'da bir gül-i Muhammedî açtı."

İşte fethin sahibinin gerçek adı, gerçek unvanı budur. Fatih Sultan Mehmet; Ravza-ı Murat'ta açan bir gül-i

Muhammed'i'dir. Bunun ardından Sultan Murat'ın fermanıyla (Şehzâde Mehmed'in kudümü şânına) âleme gül-âb-i meseret saçılmıştır.¹

İstanbul'u fetheden ve "Fatih" unvanını alan Sultan II. Mehmet, genç yaşına rağmen iyi eğitim almış, bir yandan birçok yabancı dil bilen diğer yandan havan toplanının ateş idaresinin hesaplarını yapabilen bir insandır. Sultan Fatih, hem iyi bir bilim adamı hem de iyi bir komutandır. Onu sıra dışı yapan bütün bu güzel özellikleri kendi benliğinde mecz etmesidir. O daha 12 yaşında bir hükümdarken, Avrupa ülkelerinin saldırı ihtimaline karşı babasını: "Eğer ben hükümdarsam o halde emrediyorum, gel, ordunun başına geç! Eğer sen hükümdarsan o halde ordunun başında olman gerekir!" diye çağırarak kadar zeki bir insandır.

Sultan II. Mehmet'i farklı kılan hususiyet sadece bunlar değildi elbette. Onu farklı kılan ve "Fatih" yapan, yola çıktığı ilk günden, kuşatmanın kaldırılması karşısında her türlü vergi ve haracın verileceğinin söylediği ana kadar takip ettiği "inanç ve irade çizgisi"dir. Bu hassas inanç ve çelik iradenin o günkü tarihte emsali görülmemiş dışı vurumu Fatih'in: "Gök yıkılsa onu mızraklarımızla ayakta tutarız" şeklindeki ifadesinde saklıdır. Nitekim bu inanç ve irade Bizans'ın kuşatmanın kaldırılması talebine, Fatih'in verdiği cevapta da ortaya çıkmıştır. Bu cevap: "Buradan gitmekliğim kabil değildir; ya ben şehri zabte ederim, yahut şehir beni ölü veya diri olarak zabt eder!" cümlesiyle tezahür etmiştir. Şüphesiz

Fatih Sultan Mehmet'in özelliklerini ve farklılıklarını saymak bu yazının hacmini aşar.

İstanbul'un fethinin temel unsuru ve esas nedeni "Fethi" olayının bizatichi kendisidir. Fethi olayı bir toprak parçası almak değil "İstanbul'u alıp güzar yapmak"tır. Bunun Fatih'in şahsındaki ifadesi onun Fatih Külliyesi'nin vakfiyesinde yazdığı şu ifadeye saklıdır:

"Hüner bir şehir bünyâd itmekdür
Reâyâ kalbin âbâd itmekdür."²

İstanbul'un Fethi olayı günlerce konuşulacak kadar ehemmiyetli, bir o kadar da enteresanlıklar içeren bir olaydır. Fethi olayının nasılini ve niçinini en güzel ifadelerle Yahya Kemal Beyatlı, "İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar" isimli şiirinin ölümsüz mısralarıyla ortaya koymaktadır. Yahya Kemal bu eşsiz eserinin mısralarında:

"Son günün cengi olurken, ne şafakmış o şafak,
Üsküdar, gözleri dolmuş, tepelerden bakarak,
Görmüş İstanbul'a yüz bin meleğin uçtuğunu;
Saklamış durmuş, asırlarca, hayalinde bunu."³
diyerek İstanbul'un fethinin sıradan bir fethi değil yüz bin meleğin uçtuğu bir fethi olduğunu ifade etmiştir.

İstanbul gibi şiire benzeyen bir şehir, şiire benzeyen bir fethi ve gerçekten şair olan ve Avni matlamı kullanan ve

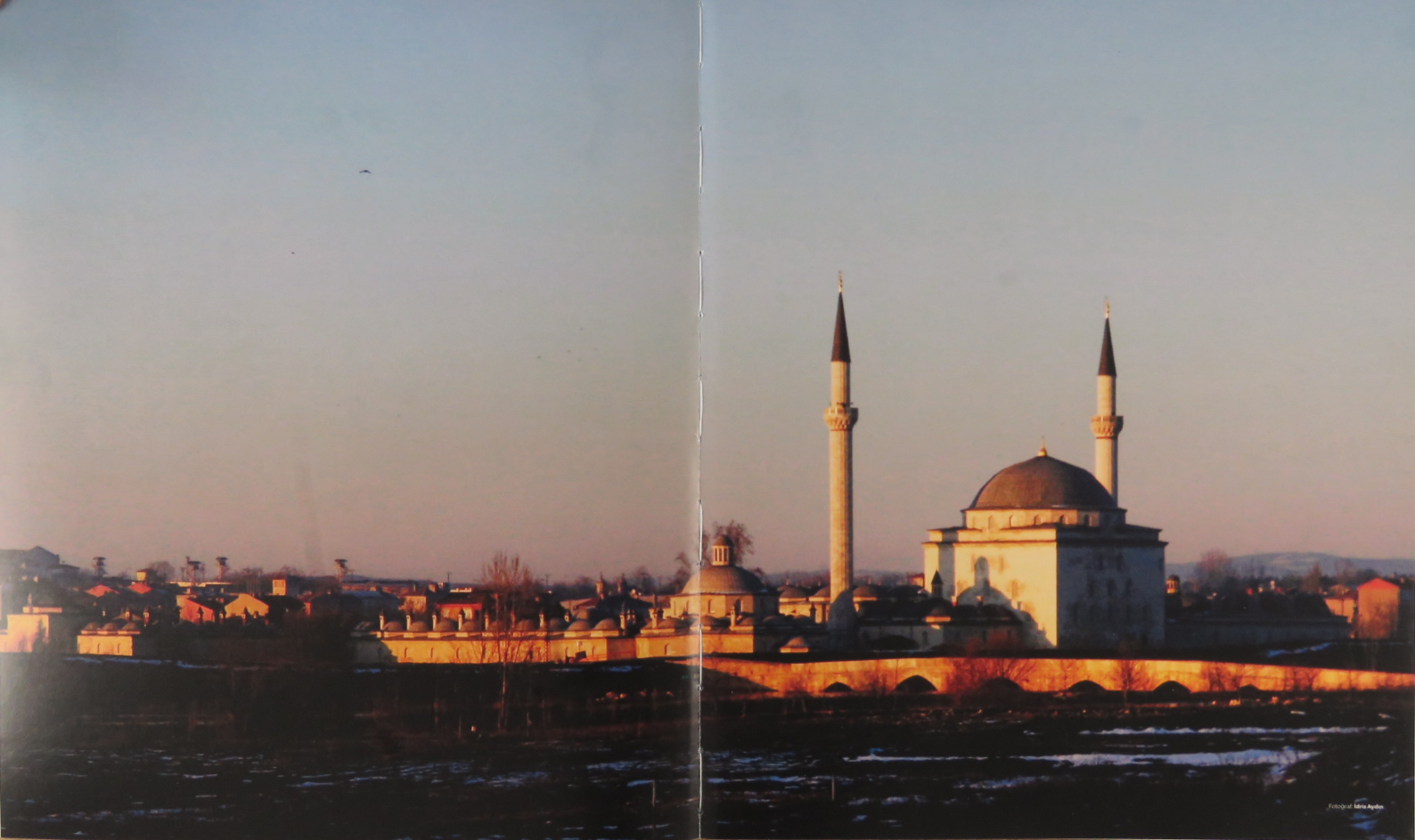
bir gazelinde:

"Avni Hakki himmet-i cünd-i Ricâlûllâh ile,
Ehl-i küfrü serseter kahreylemdir niyyetim" diyerek Allah'a olan tevekkülünü ve "Ricâlûllâh" olan güvenini dile getirmiş olan Fatih Sultan Mehmet'i anlatmaya çalıştığımız bu küçük yazımda son söz yine şiirin olmalı:

"Aştık geçilmez dağlar üstünden
Öyle vakur, öyle heybetli
Vardık ot bitmeyen vadilere
Ayağımız değdi yeşeri!
Gönülümüzde büyüklüğü Asya'nın
Yıktı köhneliğini orta zamanın
Zamanın karanlığı ortasında
Şimşek örneği parlayan kılıcımız
Nur yağdırdı aydınlık yeni günleri
Eskilik, karanlık düşüverince yere,
Dağlar, denizler misali,
Yol verdi gemilere!

Sustu kulakları tırmalayan çan;
Burca bayrak dikince, Ulubatlı Hasan!"³

- 1) Ferman şöyledir: "Şu Şehzâde Mehmed'im kudümü şânına, âleme gül-âb-i meseret saçılın!" Anlamı: Bu şehzâdenin doğumunun şerefine etrafa sevinçle gül kokular saçılın"
- 2) Anlamı: "Marifet, asil iş, beceriklilik, bir şehrin temelini atmak, bir şehir kurmak; böylece de halkın kalbini şenlendirerek hoşnut etmek ve ebedî kılacaktır."
- 3) İbrahim Minnetoğlu'nun "İstanbul'un Fethi" isimli şiiri.

İstanbul'un Fethi Avrupa'da Korku Edebiyatını Doğurdu

Ürün Dirier

Fotoğraf: Habertürk

İstanbul'un fethi Batı'da büyük bir panik dalgası yaratmıştı. İşte bu dalga romanslara, epik şiirlere, fantastik hikâyelere ve halk arasında mektuplarla ya da dilden dile yayılan doğaüstü anlatılara zemin hazırlamış yıllar içerisinde. Tarihi Özlüm Kumrular'ın kitabı *İslam Korkusu'nun "İstanbul Mektupları"* bölümü, tamamen bu Türk korkusu üzerine yaratılan fantastik dünyayı anlatıyor. Avrupa'da birçok arşivi tarayarak, 15-16 ve 17. Yüzyıllarda İstanbul üzerine anlatılmış bu yazılan derleyen Kumrular'ın kitabından en çarpıcı olan örnekleri topladık.

Bir Yunan halk hikâyesine göre, 1453'de Türklerin İstanbul'a girmesiyle birlikte, kilisede her şeyden ses gelmeye başlar. Tanrı, yeryüzü, gökyüzü inlemeye başlar. Ayasofya'nın kendisi bile çan gibi çalar. 400 çan hiç susmaz. Papaz, diyoruz, patrik herkes oradadır. Gökyüzünden haber gelir. Azizleri indirmelerini, mumları söndürmelerini söyler Tanrı onlara; çünkü şehir

Türkleşecektir. Tanrı "Sadece Frenjistan'a haber gönderin, üç gemi gönderinler!" der; "Biriyle kutsal haçı, diğeriyle Kitabı Mukaddes'i, üçüncüsüyle de ayın masamızı taşıyın ki bunları alıp şereflerini lekelemesinler." Tam bu esnada ikonalar canlanır, dile gelir ve Hz. Meryem'in ağladığını görenek ona şu sözleri söylerler: "Susunuz Meryem Ana! Dökmeyiniz gözyaşını! Geçtiğiniz yıllar, geçtiğiniz zaman! Yine bizim olacak..."

İstanbul'un fethi korku edebiyatının başlangıcı

İşte bize göre İstanbul'un fethi, Batı'ya göre "Konstantinopolis'in düşüşü" sadece büyük bir panik dalgası yaratmakla kalmamış, kronik yazarlarına şaşaalı bir konu, romanslara, epik şiirlere tema olmuş, ozanların dilinde halk türkülerine geçmiş, halk arasında kulaktan kulağa yayılan mektup ve haberlerle, nesil nesile türlü varyantlarla çoğalmış. İstanbul Mektupları (Lettere di Costantinopoli) olarak anılan ve İtalyan dilinde yazılan

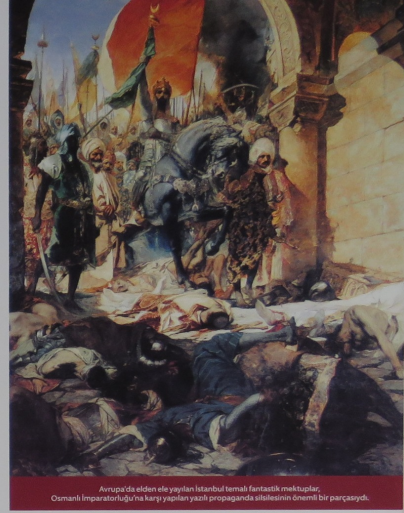
buna benzer bir dizi mektup 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yazılan yazılı bir propaganda silsilesinin önemli bir parçasını oluşturmuş. Bu anlatımlarda doğa üstü olaylar, fantastik hikâyeler ve kehanetler kullanılmış sıklıkla.

Ayasofya'nın tepesinde kanlı hançer

Avrupa'da çok popüler olan Relación'lar (vaka anlatıları) içinde en çok okur çeken anlatılar da felaketler ve doğaüstü olaylarla bağlantılı olarak Türklerin cezalandırıldığı eserler olmuş. Deprem, kasırga, yangın, sel, fırtına gibi olaylar Tanrı'nın gazabını üzerlerine çeken bu "kafirlerin" hak ettiklerini sonunda buldukları vakalar olarak açıklanmış. Mucize kabilinden olaylar ise doğayla bağlantılı olduklarından prodigio olarak anılıyordu. Prodigio'lar kehanetleri anlatıyordu. Aslında kuyruklu yıldız vakalarının fantastik anlatımları olup, gökyüzünde Osmanlı İmparatorluğu'nun yok olacağı anlamına gelen dört kollu bir haçın belirmesi gibi hikâyeler bu sınıfa giriyordu. Türk ve Müslüman karşıtı gruplar arasında büyük bir hızla yayılan bu anlatımlar, Hıristiyanların moralini yükseltmek amacıyla kullanılıyordu.

Bir Relación'a göre, İstanbul'da, Pera'da mucizevi belirtiler ve çeşitli şekillerde kuyruklu yıldızlar hasil olur ve bu da Türk'e (padişaha) yeterince anlam ifade eder.

Kahinleri ve bilgeleri padişaha çeşitli yorumlarda bulunurlar. Sultanın gururunu okşamak için hepsi de bu karanlık olayları çok farklı şekilde yorumlarlar. Gökyüzünde meydana gelen belirtiler arasında en ilgi çekici ve en çok korku saçanı, kanlı bir hançer tutan bir koldur. Hançerin ucu Büyük Cami'nin tepesindeki hilale dokunmaktadır. Bu bahsi geçen Büyük Cami'nin Hıristiyanların zamanında kilise olan Ayasofya olduğuna inanılır. Olay gece yarısı cereyan eder ve hançer gökkubbede üç saat boyunca asılı kalır. Sonra da güzel bir avuç şeklini alır ve parmağının ucuyla batıyı gösterir. Yavaş yavaş kaybolup gider ve güneş çıkana dek bir daha görünmez. Bu birkaç gün boyunca böyle sürer. Bütün bu süre boyunca "bu barbarlar" (Türkler) bu olaydan pek rahatsız olup farklı yorumlar yapmaya devam ederler.

Avrupa'da çıkan ele yayılan İstanbul temalı fantastik mektuplar, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yazılan yazılı propaganda silsilesinin önemli bir parçasıydı.

Bir aslan padişahın sanğını parçaladı

Tüm bunlardan sonra bir akşam hayli melankolik olan Büyük Türk (padişah) biraz rahatlamak için Marmara Denizi kıyısına gider. Gökyüzünün pek açık olduğu bir anda birden bire korkunç bir fırtınaya yakalanır. Az kalsın boğulacaktır ve büyük bir şans eseri kurtulur. Gelen bir kayıkla saraya döner. Tam aslan kafeslerinin önünden geçerken bir aslan kükreyerek dışarı çıkar. Sultan ve maiyetindekiler aslanın nasıl çıktığını anlayamadan kaçmaya başlarlar. Bu esnada padişahın başından sanğı düşer, aslan onları kovalamaya devam eder ve sultanın sanğını kaparak kafesine geri döner ve orada pençeleriyle sanğı parça parça yapar. Başka bir relación'a göre, diğer bir gün Büyük Türk halkla birlikte camiye gider. Hocaları dualarını ederken, mihrabı örtten seccade alev alır. Bu altın ve değerli taşlarla süslü paha biçilmez seccade "nasıl olduğu anlaşılabilir bir şekilde" yanar. Bu da büyük bir skandal ve korku yaratır.

Vaka anlatılanlar yer aldığı Relación'ta sıklıkla İstanbul'un başına gelen doğal ve doğa üstü felaketlere yer veriyordu.

Türk'ün sarayının ana kapısını tutan, yazara göre Fatih'in eseri olan sütunlar da yıkılıp parça parça olur. Bundan on-on iki gün sonra ücretleri ödenmediği için Yeniçeriler ayaklanırlar. Sarayın hazinesini ateşe verirler.

İnsan yiyen canavarlar şehri İstanbul

İlginc bir şekilde bu dönemde çıkan relación'lar şövalye romanslarının tüm özelliklerini taşır ve hiçbir Arthur romanslarından daha az heyecanlı değildir.

Bu anlatılarda İstanbul adeta hayali başkent Camelot gibidir. İnsan yiyan canavarlar, ruhunu şeytana satmak isteyenler, Tanrı adına ölenler vardır...

Bir çarpıcı örnekte, Fransiscen bir keşiş İstanbul'da bir camide şehit edilir. Kudüs'ten Türklerle Katolik inancı konusunda vaaz vermek üzere geldiği belirtilen keşiş, katan ve barutla yakılır. Keşiş alevler içindeyken bile hala diz çökerek Tanrı'ya dua eder. Bu mucizeyi izleyen

Türkler kendi dinlerinden şüpheye düşerler. Bunu yaptırın paşa gözlerine inanamaz ve keşişe yeniden alevlerin içine girmesini söyler.

Keşiş de "o kafir halkın" önünde, alevlerden geçerek zalim ateşin içine girer.

Yazar Kritovulos İstanbul kuşatması sırasında yaşanan olağanüstü olayların Bizanslıların manevi kuvvetlerini nasıl kırdığını da anlatır. "Şiddetli depremler ve toprak kayması, ardi arkası kesilmeyen şimşek ve çokça yağın yağmurlardan meydana gelen seller, sert rüzgarlar ve gökyüzünde gezip duran yıldızların belirmesi" vurguladığı belirtiler olarak karşımıza çıkar. Başka tapınaklardaki en eski azizlerin tasvirleri, mezar taşları ve heykellerinin terlediğini de iddia eder.

Önce korkunç bir yağmur sele sebep olur, ardından da korkunç bir sis bütün şehri sarar ve sabahın akşamına kadar bütün şehri kaplar. Bu da "Tanrı'nın şehirden ayırdığının, şehri kendi haline bıraktığının, bu şehre arkasını döndüğünün bir işareti" olarak algılanır.

Istanbul ve Özellikle Ayasofya ile ilgili görülen rüyalar Hıristiyan alimler tarafından Türklerin daha da doğrusu İslam'ı dışıplama yönündeydi.

Tavadaki şu balıklar havuza atılsa inanınız

Başka bir rivayete göre de fetih sırasında Balıklı Manastır'ında bulunan papazlar balık kızartırken şehrin Türklerin eline geçtiğinin haberini almışlar ve buna inanmamaları üzerine "Tavadaki bu balıklar şu havuza fırlarsa, İstanbul'un alındığına o zaman inanınız" demişler. Bunun üzerine balıklar yarı pişmiş olarak tavadan sıçrayıp havuza düşmüşler. Kritovulos'un aktardığı başka bir hikâyeye göre şehrin üzerine yapılacak ilk büyük hücumdan evvel "büyükler ve halk" Tanrı'ya yalvararak, ellerinde Meryem Ana'nın tasviriyelie dua ede ede sokakları dolaşırlar. Bu resim "hiçbir sebep olmaksızın" taşıyanların ellerinden yüzüstü yere düşer. Çünkü Tanrı bir bulutun arkasına saklanmış olarak gelir ve yine öyle döner.

Ramazanda ağzına kurşun dökülen Müslümanlar

Alman tarihçi Heinrich Martin, III. Murad'ın gördüğü bir

rüyayı konu alır. Bir ayağı İstanbul'daki büyük caminin (Ayasofya) minaresinde, diğer ayağı denizde olan büyük bir dev görmüştür. Söz konusu camii Ayasofya olmalıdır. Kolları göğe doğru açılmış bu dev, bir elinde Güneş'i diğerinde Ay'ı tutar. Korkunç dev ayağını caminin minaresine koyarak onu ve sonra da sultanın sarayını yerle yeksan eder. Sultan korku içinde uyanır. Sultanın müneccimleri bu rüyanın Hıristiyanlara yönelik bir felaket haberine delalet ettiğini iddia edip onu rahatlatmaya çalışırlar. Tarihçinin yorumuna göre ise, dev pek tabii Müslümanlardır. Ay Hıristiyanlar, Güneş de Tanrı'dır.

Camiiyle sarayın yerle bir edilmesi ise hayli açıktır: "İslamiyetin" ve "Türk imparatorluk monarşisinin" yıkılmasını sembolize eder. Bu monarşinin aynı zamanda çok zalim olduğuna ilişkin şiddet içerikli hikâyeler de yazılmıştır. Mesela Shakespeare'in çağdaşı Thomas Coryate Ramazan'da içki içerken yakalanan Müslümanların ağzına ve kulaklarına kurşun döküldüğünü yazar.

Ayasofya'nın mucizesi

Fetihten sonra özellikle Ayasofya üzerine de çokça mektup ve hikâyeler yazılır. Fatih Sultan Mehmet'in Ayasofya'yı bir geneleve döndürdüğü dedikodusu Avrupa'da dilden dile dolaşır örneğin. Hristiyanlara göre artık bu kilisenin şerefi lekelenmişti. Ama bütün bu söylenceler Ayasofya'nın Avrupalının dimağındaki yerini sarsmaya engel olamamıştı. Her şeye rağmen devrin seyyahları, yolu İstanbul'a düşen diplomatlar ve bu yüzden nüfusa ait diğer pek çok zatin ilk olarak koştuğu mekan Ayasofya oluyordu. Seyyah Simeon, Ayasofya'nın "bugüne kadar gösterdiği sayısız büyük mucizelerden" birini nakleder. İddiasına göre olay 1609'da gerçekleşmiştir. Birkaç usta, tamir için padişahın emriyle Ayasofya'nın damına çıkarlar. Hacetini gidermek isteyen bir usta aşağı inmeyi üşendiği için bu ihtiyacıni kireç kabının içine giderir ve bunu da harca karıştırarak işine devam eder. "Fakat Ayasofya bu saygısızlığa tahammül edemeyerek adamı elindeki kapla birlikte, herkesin gözü önünde yere atar. Adamın vücudu paramparca olmuştur. Bu vakayı gözleriyle görenler dehşete kapılmışlardır." Padişah da bu olay karşısında, Allah'a yalvarır ve "bundan böyle kimsenin bu gibi küstahlık ve çürüğe bulunmayıp", gerektiğinde aşağı inmesini emreder.

Tann, Oğul ve Kutsal Ruh

Bugün bir kopyası Atina'da Gennadius Kütüphanesi'nde bulunan, 1622 yılında Venedik'te yazılan bir mektup ise İstanbul'da vuku bulan ilginç bir haberi bildirir. Kanallar Şehri'ne gönderilen mektupta tam bu tarihte sultanın başkentinde, günbatımında Ayasofya'nın üzerinde üç meşale görülür. Bu üç meşale boğuktan ilerleyerek sarayın üzerine kadar varır ve orada semada asılı kalır. Bir süre herkesin net olarak görebileceği bir şekilde kaldıktan sonra birdenbire yok oluverir. Bazıları bu garip vakayı üç meşalenin Tann, Oğul ve Kutsal Ruh'u simgelediği, Ayasofya'dan çıkıp Osmanlı sarayının tepesinde gezerek Yüce Sultan'ın kabini aydınlatmak ve onu kendi inançlarını tanıtmaya davet etmek istediği şeklinde yorumlar.

İstanbul'da vuku bulan doğaüstü olayların anlatıldığı mektuplarda, çift başlı canavar bebeklerin doğduğuna dair yudurma hikâyeleri yer almaktadır.

İstanbul'da doğan canavarlar

Venedik'e gönderilen bu gizem dolu mektubun devamında yine benzer bir vaka anlatılır. Haberi verene göre aynı ay içinde "çok canavarcı ve çok büyük şaşkınlık yaratacak" başka bir olay daha olmuş. Paşalardan birinin eşi olan bir Türk kadın hamile kalmış, doğum vakti gelince de kadınlar doğuma yardımcı olmak üzere etrafına toplanmış. Kadından "canavar gibi ve kaba" bir yaratık çıkmış, kadın da bu yaratığa can verir vermez ölmüş. Bunun hemen akabinde kadın ve doğurduğu canavar büyük bir hızla gözden kaybolmuş. Orada bulunan kadınlar ise tarif edilemez bir şaşkınlık içinde avazları çiktığı kadar bağırırmaya başlamışlar. Yeni doğmuş bir bebek büyüklüğünde, ama kapkara bir şeydi. Kafasının köpek kafası gibi olduğunu ve üzerinde iki tane de boynuz bulunduğunu söylemişlerdi. Canavarın gözleri iki ateş parçası gibiymiş, kuyruğu bir kol uzunluğunda, bacakları kuş bacağı, tırnakları ise akbaba pençesine benzemişmiş. Kolları insan koluna benzemekle birlikte elleri bir karakurbağasının ellerini andırıyormuş. Üpuzun ve kılı kulakları, yarasa gibi kanatları varmış. Yeni doğan bu canavar üzerine de yorumlar eksik olmamıştı. Kimilerine göre bu durum, "Tann'ın bu 'İmansız' insanlara karşı olan hiddetinin" bir göstergesiydi ve onlara böylesine mucizeler göndererek kendi ilahi gücünün farkına varmasını amaçlıyordu. Bu tür anlatılar Osmanlı İmparatorluğu'nun artık son günlerine yaklaştığı ve yıkılma yolundaki için Avrupalı halka bir umut ışığı vermek, moral yükseltmek amacıyla üretiliyordu.

Bu yazısı, kendisinin özel izniyle www.karar.com. adli siteden alınmıştır.

Ferman

Fermanın (Latin harfleriyle) Orijinali şu şekildedir:

Nişan-ı hümayun şu ki:
Ben ki Sultân Mehmet Han'ım.
Ben ki Sultân Mehmet Han'ım.
Cümle avâm ve havâssa mal'üm ola ki, işbu
ameddegân-ı fermân-ı hümayûn Bosna ruhbânların
amedî-i inâyetini zuhûra gelip buyurdum ki,
mezbûrlara ve kiliselerine kimse mâni' ve müzâhim
olmayıp ihtiyâtsiz melemketimde duranlar.
Ve kaçıp gidenler dahî emn-ü emânda olalar.
Gelüp bizim hâssa melemketimizde hafvîsâsâkin olup
kiliselerine mütemekkin olalar.
Ve yüce hazretimden ve vezîrlerimden ve kullarımdan
ve râyâlanımdan ve cemî'i melemketim halkından
kimse mezbûrelere dahî ve ta'arruz edip incitmeyeler,
kendüleri ve cânlarına ve mâllarına ve kiliselerine
ve dahî yabandan hâssa melemketimize âdem
gelirler ise yemin-i mugallaza ederim ki yeri, göğü
yaratan Perverdigâr hakkıçün ve Mushaf hakkıçün
ve ulu Peygamberimiz hakkıçün ve yüz yirmi dört bin
peygamberler hakkıçün ve kuşandığım kılıç hakkıçün bu
yakınlara hiçbir ferdmühâletme yemeyeler.
Mâdâm ki bunlar benim emrime mutî
ve münkâd olalar. Şöyle bilersiz.

Bu fermanın günümüz Türkçesiyle sözleri şu şekildedir:

Ben ki Sultan Mehmet Han'ım;
sıradan ve seçkin bütün insanlar tarafından bilinsin ki,
bu padişah buyruğunu ellerinde bulunduran Bosnalı
[Fransiken] ruhbanelara büyük bir lütufta bulunarak
şunları buyurdum:
Adı geçenerle ve kiliselerine hiç kimse engel olmayacak
ve sıkıntı veremeyecektir
ve onlar sakinmaksızın ülkemde yaşayacaklardır.
Ve kaçıp gidenler bile güvence içinde olacaklardır.
Gelip ülkemizde korkusuzca oturacaklar ve kiliselerine
yerleşeceklerdir.
Ne ben, ne vezirlerim, ne kullarım, ne uyruklarım,
ne de ülkeyim bütün halkından hiç kimse adı geçenerle
-kendilerine ve canlarına ve mallarına ve kiliselerine
ve dışardan ülkemize gelenlerine- dokunmayacak, saldırmaz
incitmeyecektir.
Yeri, göğü yaratan Rızıklandırıcı adına ve Kur'an adına
ve ulu Peygamberimiz adına ve yüz yirmi dört bin
peygamber adına ve kuşandığım kılıç adına yemin
ederim ki, bu kişiler emrime itaat ettikleri sürece, bu
yakınlara hiç kimse uymazlık etmeyecektir.
Boyle bilene.

Araştırma

Edirne'deki Çarşı, Han ve Kervansaraylardan Bir Buket

Hakan Akıncı

Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'de halk tebasından biri olan ve kelime anlamı "sınıflar" manasına gelen esnaf, sosyal yaşamın vaz geçilmez bir parçasıydı. Bir bakıma küçük ticaret erbabından ve zanaatkarlardan oluşan bu zümre hem kendi mesleğiyle ilgili hammaddeyi işler hem de ürettiği ürünün pazarlamasını yapardı. Şehir ekonomisinde önemli rolü olan esnafın her grubu bir loncaya bağlıydı. Esnaf teşkilatı, zanaat ve ticaret düzenler, fiyat ve kalite standardizasyonu denilen Narh sistemini denetlerdi. Esnaf idarecilerinden şeyh veya kethüda, teşkilatın birinci derecede yöneticisi mevkiinde olup, devlet ve esnaf arasındaki münasebetleri düzenlerdi.

Danimarka kralının emriyle Osmanlı topraklarını ve dolayısıyla Edirne'yi ziyaret eden Alman Carsten Niebuhr da İstanbul'dan sonra Edirne'ye uğramıştı. Bu seyahati sırasında, İstanbul'dan Edirne'ye her gün 7-8 kervan gittiğini ve burada fevkalade bir pazar yerinin bulunduğunu kaydetmişti.

18 yüzyılda Lady Montagu Edirne'yi ziyareti sırasında yazdığı mektuplarında, Edirne'nin çarşı ve dükkânlarından oldukça bahsetmiştir. Edirne'de yaklaşık 360 dükkân bulunduğundan, bunların gayet temiz ve bakımlı olduklarından ve dükkânlarda çok çeşitli şeyaların satıldığından söz etmektedir.

Ayrıca buradaki esnafın pek çoğunun Yahudilerden oluştuğunu ve ticaretle büyük söz sahibi olduklarını yazmıştır.

RÜSTEMPAŞA KERVANSARAYI

Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı olan Rüstem Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. 20. yüzyılda Edirne tüccarının yetiştirildiği kozalarını sattığı mekân olan kervansaray günümüzde otel olarak kullanılmaktadır.

EKMEKÇİZDE AHMET PAŞA KERVANSARAYI

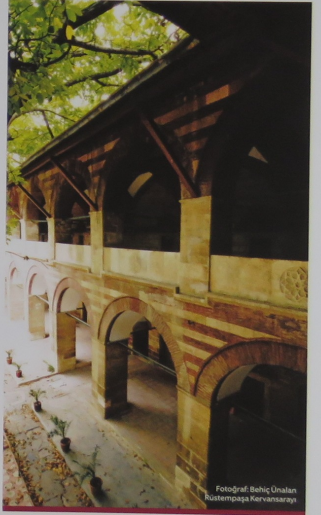
Ayşe Kadın Hanı olarak da anılan kervansaray Ekmekeçizde Ahmet Paşa tarafından 1018/1609 yılında yaptırılarak Sultan Ahmet'e hediye edilmiştir. Kervansarayın dört büyük ahır, birçok odası, iki şadırvanı, cadde üzerinde taş yapı dükkânları ve iki havuzu bulunuyordu. Kervansarayın üzerindeki mermer levhada Mehmet Kisbi Çelebi tarafından yazılan tarih yazısı bulunmaktadır.

DEVECİ HAN

Deveci Han, Saray içine giden yol üzerinde bulunmaktadır. 15. yy'ın ilk yarısında inşa edilmiş olan yapı, 19. yy'da haphişane olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı iki katlı olan han, geniş bir avluya sahiptir ve tüm odalar bu avlu etrafında sıralanmıştır. Yapıda üst örtü olarak tonoz görülmektedir. Günümüzde bu yapı, Edirne İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır.

ESKİ BEDESTEN

Eski Camii yanında olup Çelebi Mehmet tarafından, Mimar Alâeddin'e bu camiye vakıf olarak yaptırılmıştır. Bir zamanlar değerli eşya ve mücevherlerin satıldığı çarşı zamanla harap olmuştur. Tarihi kesin olmamakla birlikte 1414 veya 1420 yılları arasında yapıldığı tahmin edilmektedir. Yapı dikdörtgen planlıdır. On dört kubbe ile örtülmüştür. Yapının dört cephesinde toplam 54 dükkân bulunmaktadır. İç kısmında ise 36 hücre yer alır. Çarşının kuzey güney doğu ve batı yönlerine bakan toplam 4 kapısı bulunur. Pencere kemerlerinde taş

Alipaşa Kapalı Çarşısı

malzeme ile yapılmış geometrik ve bitkisel kuşaklar vardır. Çarşı bazen bir sıra kesme taş üç sıra tuğla, bazen de bir sıra kesme taş beş sıra tuğla kullanıldığı görülmektedir. Yapı günümüzde eski önemini kaybetmiştir.

YENİ BEDESTEN

Bitpazarında Eski Bedesten sokağının sonundaydı. İçinde eskiden ev eşyası, kullanılmış gıysiler alınıp satıldığı için Eski Bedesten de denilmektedir. II. Murat tarafından yaptırılan çarşı Dar'ül Hadis Camii'ne vakfedilmişti. Zamanla harap olan çarşıdan günümüzde iz kalmamıştır.

ALİPAŞA KAPALI ÇARŞISI

Ali Paşa Çarşısı, Kanuni döneminin sonlarında, Bosnalı Semiz Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır. Çarşının uzunluğu kule kapısından başlayıp Balıkpazarı kapısında son bulmaktadır. Yapının altı kapısı vardır. Çarşığı yaptıran Ali Paşa, Babaeski'de yaptırmış olduğu camiye vakfetmiştir. Dünyanın önemli alışveriş merkezlerinden biri olan çarşıda, herkesin dükkân sahibi olması mümkün olmadığı gibi sadece varlıklı kişiler burada dükkân sahibi olabiliyorlardı. Yapının duvarları kesme taş ile örülüp üst kısmı tuğladır. Çarşının çeşitli semtleri bir birine bağlayan toplam 6 kapısı bulunur. 1569 yılında yaptırılan çarşı 1992 yılında büyük bir yangın geçirerek kullanılmaz duruma gelmiş ve yapılan yoğun çalışmalar sonucunda 1997 yılında tekrar ayağa kaldırılmıştır. Bu muhteşem yapının 300 adet dükkânından günümüze kalan dükkân sayısı sadece 124 tanedir.

ARASTA

Edirne çarşılarının en zarifi, Sultan III. Murat tarafından Mimar Davut Ağa'ya Sultan Selim Camii gelir vakıflarına ek olarak yaptırılan Haffafiar çarşısıdır ki Büyük Arasta adıyla anılır. 255 metre uzunluğunda ve 73 kemerde 124 dükkânı bulunmaktadır. Sözcük anlamı Çarşı demektir. Çarşıda uygun fiyatlı ayakkabıların satılmasından dolayı Kavafiar Çarşı denmekteydi. Yapının dua kubbesi altı olarak bilinen orta noktasından (kubbe altında) doğu, batı ve güneye açılan 3 büyük kapıyla giriş çıkış sağlanır ve bunların dışında kuzeye açılan 2 merdivenli kapı ile Selimiye Camii ile bağlantısı sağlanır ve bu bağlantısı ile Selimiye Camii'nin bir parçası ve adeta alt yapısı görünümü kazanır. Bu görkemli yapının duvarları taş malzemenin tuğla ile birlikte kullanılmasıyla yapılmıştır. Yapıyı taşıyan kemerler ve pencere alınlık kemerleri tuğladan örülmüştür. Bu görkemli yapı günümüzde ise sadece 77 dükkân ile vakıf hizmetini sürdürmektedir.

Fotoğraf: Mithat Aygün

Araştırma

Osmanlı Devri Edirne'si Üzerine Notlar

Şule Nurengin Beksaç

Avrupa'yı Asya'ya bağlayan yolların ortasında bulunan ve ticari olduğu kadar kültürel olarak da önemli bir kavşak noktası teşkil eden Edirne dünya üzerindeki kentler arasında ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Edirne'nin ilk temelleri Roma döneminde askerî amaçlarla atılmış ve bu kimliğini her zaman korumuştur. Buna rağmen Edirne özgün gelişimi içinde bu askerî kimliğini aşmış ve seçkin bir kültür ve ticaret kenti olmuştur.

Edirne uzun tarihine rağmen, bir kültür kenti olarak Osmanlı döneminde en görkemli günlerini geçirmiştir. Bu süre içinde oluşan ortam gerçekten ilgi çekicidir. Yabancıların kayıtlarında bu ortam çok güzel ifade edilmiştir. 16. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyılın ilk çeyreğine kadar geçen süreçte Edirne yaşamı, askerî ve sosyal oluşumları, eski eserleri, giyim kuşamı ve diğer

konularda Edirne'yi çeşitli safhalarda ziyaret eden yabancıların ilginç gözlemleri bulunmaktadır. Bunlar yanında bazı Osmanlı aydınlarının da Edirne ile ilgili kayıtlarına rastlanmaktadır.

Askerî açıdan ilginç gözlemler yabancıların kayıtlarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu kayıtlardan Osmanlı askerî yapılanmasında öncelikli bir yer tutan Acemî oğlanlarının eğitimi için Bursa ve İstanbul ile birlikte Edirne'nin seçilmiş olduğunu öğrenmemiz¹ Edirne'nin Osmanlılar için ne kadar önemli olduğunu da belgelemektedir. Özellikle padişah oğullarının şehzadelik süreçlerini geçirdiği bir kent olan Edirne'de sadece Yeniçerilerin değil yabancı asıllı olmalarına rağmen Osmanlı hizmetinde bulunan ve bağlı buldukları devlete son derece sadık Sipahilerin de

yerleşmiş olduğunu bildiren kayıtlara rastlanmaktadır.² Bu kayıtlar, Edirne'de Osmanlı Türklerinin yabancı asıllı kişileri nasıl bir hoşgörüyle benimsediğini ve bu hoşgörü karşısında bu insanların da nasıl kendi köklerini inkar ettiğini göstermesi açısından ilginçtir.

Edirne, içinde yerleşmiş bulunan yabancılara karşı bu hoşgörülü tutumunu her zaman da korumuştur. Edirne'de yerleşmiş yabancı uyruklu kişilerin sadece askerlikle uğraşmadığını, dericilik gibi çeşitli el sanatlarıyla da uğraştığını öğrenmemiz bu noktada özellikle ilgi çekicidir.³

Edirne'de zanaat sahiplerinin ve tüccarların bulunduğu dükkanlar çok sayıydı. Herkes istediği zanaat icra etmek ve istediği ticareti yapmakta serbestti.⁴

Bu noktada ilgi çeken bir zanaat ürünü olarak, Osmanlı yaşamında Edirne yapımı çekmecelerin yeri büyüktü. Bunlar yazı takımı veya mücevher koymak için imal edilirdi. Seçkin kişiler için yapılmış olanlar çok güzel ve sanatkarane olurdu. Bunlar maun, ceviz veya ıhlamurdan yapılırdı. Hanımların kullandığı çekmeceler kadife kaplanarak gümüş veya pirinç mihlarla süslenirdi.⁵ Bundan başka Edirne'nin kalemhanlıkları da çok meşhurdur. Kalın mukavadan yapılmış 'Edirnekari' / Edirne işi' olarak bilinen laklı nakışlarla süslenmiş olan kalemhanlıkları üzerinde çiçek süslemeleri önemli bir yer tutardı.⁶

Edirne'nin kendi üretimi olan misk sabunu da her zaman kendisine özgüydü. Hanımların hamama gittikleri zaman yanlarında bulunan, iki hamam tasından birinde özel ezilmiş kıl ve diğerinde de misk sabunu mutlaka bulunurdu.⁷

Şehirden geçen yabancılarla birlikte, özellikle ayakkabıcıların ön planda bulunduğu bekar zanaatkarlar şehrin merkezinde bulunan, Rüstem Paşa'nın yaptırdığı kervansarayda barındırılmıştır. Belirli bir ücret karşılığı bu kervansarayın odalarında barındırılan bu zanaatkarlar ürettiklerini dolaştırarak satarlardı. Kervansaray yanında nalbantlarla, saman satılan dükkanlarla birlikte diğer ticarethanelerin de bulunduğu öğreniyoruz. Edirne'de ekmek çok uzundu. Et ve tavuk pahalıydı.⁸

Dört büyük fırın vardı. Bu fırınlar sadece ekmeğin pişirmesi için değil, aynı zamanda kuşbaşı etlerden yapılmış bir tür güveç de pişirirlerdi. Kervansarayaya dair bilgiler arasında beslenme biçimi hakkında da bir nota rastlanmaktadır. Buna göre yemekler çoğunlukla açışların omuzlarında taşınan bakraçlar içinde bulunan çorba ve koyun etinden oluşmaktadır.

Şarap Museviler ve Rumlar tarafından üretilmekte ve satılmaktaydı. Ucuza satılan şaraplar hileliydi. Meyve olarak armut, erik, elma, şeftali, kavun yanı sıra, ceviz ile birlikte kabak, salatalık ve patates gibi sebzelelerin de ele aldığımız süreç itibarıyla üretimde önemli olduğunu öğrenmekteyiz. Ayrıca bağların bolluğu nedeniyle asma yaprağının da bol kullanımı söz konusudur.

16. yüzyıldaki görünümüyle Edirne, çevresinde erken devir mezarları olan Tümülüslerin yer aldığı ve Tunca ile Meriç nehirleri tarafından sulanan, dümdüz güzel bir arazinin sağ tarafında yükselmiş bir sırt üzerinde kurulmuştur. Şehre giriş, Meriç Nehriyle keşiştiği yerde bir köprü bulunan, iki tarafında bağların bulunduğu geniş, uzun bir yolla olmaktadır. Bu yoldan bakınca camilerin kubbeleri ve minareleri ilginç bir görüntü oluşturmaktaydı. Şehir sünnun kenarlarında düz yerler vardı. Suru yüksek olup, onunun hendek veya başka bir tahkimat yoktu. Tuğla kuleleri vardı. Bağlar arasında bir Türk Mezarlığı görülmekteydi. Şehrin merkezinde yolcuların doğruca gittiği Rüstem Paşa Kervansarayı tüm görkemiyle yükselmekteydi.⁹

18. yüzyıl başlarındaki görünüşüyle güzel kırlardan geçilerek ulaşılan Edirne'nin çevresinde sirtlara yayılmış üzümle dolu bağlar yine önemli bir yer tutmaktaydı. Bu çağdaki şekliyle Edirne tamamen bahçelerden oluşan güzel bir görünüme sahipti. Özellikle nehir kenarlarına dikilmiş olan meyve ağaçları geniş alanlara yayılmıştı. Bu bahçeler ve ağaçlıklar kentin seçkinlerinin yaşamında önemli bir yer işgal ediyordu. Buralar da yerlere serilen kilimler üzerinde kahveler içilirken, sazlar çalınıyor ve güzel bir müzik dinleme imkanı sağlanıyordu. Doğanın bereketiyle ve şehrin zenginliğiyle desteklenen refahın kaynaklanan bir tembelliğin söz konusu olduğu bu ortamda dokuma işlerinin önemli bir yer tuttuğunu öğrenmek de mümkün olmaktadır.¹⁰

18. yüzyıl başları itibarıyla Edirne seçkinlerinin kadın giyimi hakkında da önemli bir bilgi kaynağına Lady Montagu'nun mektuplarından birinde rastlanması çok önemlidir. Bu mektupta yer alan kayıtlara göre Lady Montagu'ye Edirne'de giymesi için verilen giysi, gül pembesi renkte, gayet ince ve kenarları sırmalı bir tür ipekli kumaş olan damasko¹¹ şalvar, beyaz ipekli ve etrafı işlemeli tül bir gömlek ile sırmalı beyaz Şam kumaşı¹² entariden oluşmuştur. Bu giysiyi, sırmalı beyaz deri terlikler ve entarinin üzerindeki elmas ve inci düğmeler ile dört parmak kalınlığında bir kemer tamamlamaktadır. Bu kemerlerin zengin hanımlar tarafından kullanılmalarının elmas ve değerli taşlarla süslenildiği ve ayrıca işlemeli saten kemerlerin de kullanıldığı belirtilmektedir.¹³

Görüldüğü gibi Edirne tarihi boyunca sosyal yaşamı ve kültür ortamı ile çok dikkat çekmiş olması nedeniyle, hakkında çok sayıda kayda rastladığımız bir kenttir. Bu özelliğiyle de, Osmanlı yaşamı açısından da bilgi derleyebileceğimiz ölümsüz bir kaynak olarak daima önemini koruyacaktır.

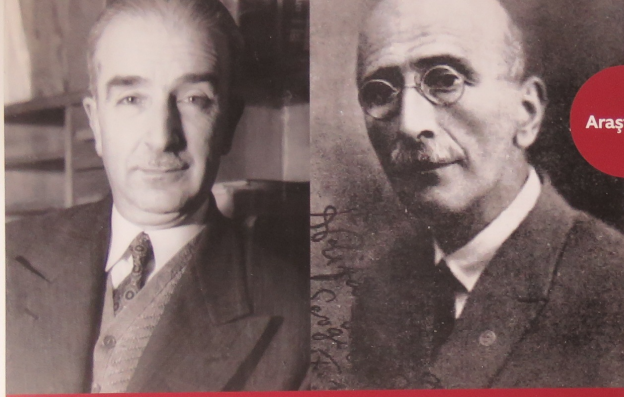
Kaynakça

Abdülaziz Bey	Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri, İstanbul, 2000.
Baron Vratislav	Baron Vratislav'ın Anıları, İstanbul, 1996.
De Nerval G	Doğuya Seyahat, Ankara, 2002.
Dernschwam H	İstanbul Ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü, Ankara. 1992.
Faroqi S	Osmanlı Kültürü Ve Gündelik Yaşam, İstanbul, 1998.
Ireçek KY	Belgrad İstanbul Roma Askeri Yolu, Ankara, 1990
Lady Montagu	Şark Mektupları, İstanbul, 1998.
Peirce LP	Harem-i Hümayun, İstanbul, 1998.

- 1) Dernschwam s:89
- 2) Dernschwam s:200
- 3) Dernschwam s:331
- 4) Dernschwam s:200
- 5) Dernschwam s:201
- 6) Dernschwam s:204
- 7) Dernschwam s:24
- 8) Dernschwam s:45-46
- 9) Dernschwam s:45-333
- 10) Lady Montagu, 1 Nisan 1717 tarihli 28. Mektup

- 11) Damiska (Dimişki) Şam'da dokunmuş olan ipekli kumaşların Avrupa'da yapılmış taklitleri için kullanılan bir terim.
- 12) Şam kumaşı: Şam'da dokunmuş ipekli kumaş
- 13) Lady Montagu, 1 Nisan 1717 tarihli 28. Mektup

Ahmet Süheyl Ünver'in 1926 yılında Rifat Osman'ın Davetlisi Olarak Edirne'yi Ziyareti

Haluk Kayıcı

Tıp tarihçisi, hekim, ressam, tezhipçi unvanlarına sahip olan ve Edirne şehir tarihi hakkında da eserleri bulunan Ahmet Süheyl [Ünver], 1926 senesinde tabip, şehir tarihi araştırmacısı ve Edirne için müstesna isimlerden biri olan Rifat Osman'ın daveti üzerine Edirne'ye gelerek meslektaşını ziyaret etmiştir. Bu ziyareti esnasında Edirne şehri hakkında edindiği izlenimleri ile Rifat Osman hakkında bilgi veren bir yazısı Milli Mecmua dergisinde D.A.S. mahlası ile yayınlanmıştır. Yazıda ifadelerine göre bu ziyaret Ahmet Süheyl Ünver'in Edirne'yi ilk ziyareti olup, bu özelliği ile önem arz etmektedir.

Edirne tarihine büyük katkılara olan bu iki âlimin hâtrasına olmak üzere, 15 Temmuz 1926'da Milli Mecmuanın 65. Sayısında yayınlanan bu yazının, eski yazıdan [Osmanlı Türkçesi] çevirisi yapılarak, sadeleştirilmiş ve yazımza eklenmiştir.

Edirne'yi Ziyaret 1

Otuz sene, hayatının en canlı ve mühim zamanını, tıp ilminde çalışmakla geçiren ve hâl-i hazırda tamamiyla tarihi tetkikata vücudunu hasreden pek muhterem meslektaşım Doktor Rifat Osman Bey'in bu davetine icabetle üç hafta evvel Edirne'ye gitmiştim. Bu vesile ile Edirne hakkındaki intibalarımı yazmak istiyorum. İstanbul kadar büyük ve süslü olan bu eski diyar pek çok istilâlara maruz kalmasına rağmen yine saf ve güzel bir Türk şehri olduğu göze çarpıyor. İstanbul'da olduğu gibi semâ-pâyeye minareler ve pek kıymetli abidelerle süslü olan bu şehrin zarafetinden çok şeyler kayıp olmuş, fakat güzelliği kayıp olmamıştır. Bilhassa köprülerinin zarafet ve metaneti güzel yolları ve şehre girileceği sırada Selimiye Câminin haşmetli manzarası yapıldığı devirdeki millî gurura yakın bir övünçle temaşa olunurken duyulan

hazzi tarif etmek mümkün değildir. Her yolun hemen bu büyük abideye çıkıyor olması ve etrafında sanki bu şehre esere nigâh-bân gibi duran Eski Câmii ve Uç Şerefelinin ölçülü duruşları ruha bir hassasiyet veriyor. Bununla beraber şehrin muhtelif istilâlar tesiriyle boşalması ve bazı yerlerin harap durması vaktiyle bu şehrin çüş ü huruş'una vâkif olanlarda derhal acı bir tesir bırakıyor.

Edirne, Romalıların istilasında İmparator Adriyan tarafından imar edilerek süslenmiş ve git gide ismi muhtelif değişiklikler geçirdikten sonra Türkler tarafından Edirne olarak anılmaya başlanmıştır. Bizanslılar bu şehri çok sevdi ve ikinci bir hükümet merkezleri addettiler. Fakat buranın pek çok asırlar hemen şimdiki gibi serhat şehri olması ilerlemesine az çok set çekmiştir. Hatta son vaziyet ve hududun pek yakından geçmesi de şehrin gelişmesi noktasında tesire hâiz olmaktadır. Türklerden evvel birçok istilâlara sahne olan bu güzel belde, Türkler zamanında dört asır kadar asude bir hayat geçirmiş ve bu müddet içerisinde çok gelişmiştir. Türkler hükümet merkezlerini Bursa'dan Edirne'ye çevirirken Bursa'ya aratılmayacak derecede abideler, çarşılar, hamamlar ve hanlarla süslemişlerdir. Bu yüksek medeniyetin bâki kalan eseri câmil müstesna olmak üzere birçok harap bir hâlededir. Türkler tarafından ilk istilasında Edirne, Kaleiçi denen sınırlı bir kısımdan ibaretti. Bir buçuk asır içerisinde şehir bugünkü genişliği kavuştu. Ve asırlarca parlak bir hayat sürdü. Fakat o zamanki eserler hemen kalmamış gibidir. Şimdi, Sarayçı denilen mesirede vaktiyle kıymetli kasırlarla süslü olan Saray-ı Cedid'in bir kapısının ve kalesinin harabesiyle bir kasrın temellerine yakın duvarlarıyla bir harem harabesinden başka bir şey kalmamıştır. Kendi evlerinde misafir olduğum muhterem üstat Rifat Bey'in kıymetli vesikâllarından öğrendiğim kadaryla, buraları pek dilârâ ve zarif imiş. Bu hüsnâta pek kıymetli bir eserde vücuda getiren Rifat Bey, yirmi iki seneden beri Edirne'nin tarihine meşgul olmuş ve orada tespit ve tetkik etmekte bir taş parçası bırakmamıştır; pek yakında mecmuamızda Edirne'yi tanıtacak, tarihe karışmış güzide eserleri birer birer neşredecelerdir.

Edirne çok derin bir tetkik mevzudur. Zanaat, marifet, edebiyat ve fen âlimleri ile dolu olan bu şehir dikkate çok şâyândır. Mesela Bayezid Câmii yanında ilk defa vücuda

getirilen ve o zaman Dâr-üş-şifâ denilen hastahane asrı müessesatımızdan geri kalmayacak derecede mükemmeldir. Hasta daireleri ve akli hastalıklara duçar olanların tecrit odaları, tıp talebainin odası ve dershaneleri tetkike çok şâyândır. Hastahanesine varıncaya kadar hiçbir şey ihmal olunmayan Edirne'de hâlâ hiçbir kuru olmayan yüzlerce çeşme vardır. Evvelce yapılan büyük taşlı kaldırımlar hâlâ eski güzelliğini muhafaza ediyor. Bu ölmüş ve metin eserler taş ile yapıldığı için onların azamî kısmı bu güne kadar var olmuştur. Vücuda getirdiği 356 mimarî eserinin yalnız 81'i büyük câmilerden mürrekkebb olan Koca Sinan'ın Edirne'de ki Selimiye Câmii akıllara hayret edecek bir debdebe ve haşmet içinde yaşıyor.

Gerek dışarıdan ve gerek içeriden bu azameti pek güçlüğü kavrayabilen akıl ne derin düşüncelere dâliyor. Her bakışta başka bir güzellik gösteren bu eser bu kadar vahim zelzele tehlikeleri geçirdiği halde yine bir santim bile sarsılmamış, çelik bir kale gibi duruyor. Hiçbir Türk yoktur ki bu eserin karşısında mağrur olmasın. O devrin haşmetinden bir yadigar olan bu abide insanın nazarında ne cazip hâtıralar uyandırıyor. İnsanın kendi gözünden bile sankindiği bu esere nigâh-bân olmaması kabul değil. Câminin hiçbir köşesi yoktur ki mimarî güzelliği sahip olmasın. Hint'in, İran'ın, Arap'ın nakış ve süslemelerinden farklı olarak Türk tarzında müstakil bir mimarî tarzı icat eden Mimar Sinan'ın bu cümde göstermiş olduğu güzellik ve sadelik vasıflandırılmaz. Bu câmî bânisinden ziyade mimarın her vesile ile hâtırlanmaktadır, hele o minarelerdeki, zarafet, çeride ve dışarıdaki şadınlar ne saf ve temiz bir surette göze çarpmaktadır. Câminin yanında medreseler Edirne Harş [Kültür] Müdüriyeti emrinde müze yapılmış ve pek çalışkan olan müdürün himmetiyle nefis eserler toplanmıştır. Fakat bu câmî pek muhtelif zamanlarda tamir olunurken fena ve kaba bir surette tezyin olunmuştur. Eğer o zamanlarda bugün olduğu gibi nefis ve millî eserlerimizin nigâh-bânı olacak Hars Müdüriyeti gibi teşkilâtımız olsaydı, ta yapıldığı zamandaki zarafeti kayıp etmezdi.

Edirne asırlarca yüksek bir medeniyetle payidar olmuş ve mevcut eserleri hâlâ nazarlarda kutsiyetli yerleşmiştir. Reva midir ki bu millî hâtıralar sönsün, unutulup gitsin.

1) Milli Mecmua, C. 3, S. 65, 15 Temmuz 1926, s. 1051-1053.

Araştırma

Edirne'de Beden Eğitimi Öğretmenliği Okulları

Mehmet Ağırhan

BEDEN EĞİTİMİ DERSLERİ KONUSUNDA KISA TARİHÇE

Maarif, marifet'in çoğuludur. Marifet'in lügat anlamı da "bilmek, bilgi ve tanımak"tır. Maarif Teşkilatı tanımını da yorulursak; "Devlet eliyle verilen bilim, teknik, felsefe ile bunların sağladığı eğitim ve kültürü de içine alarak vatandaş ve insan yetiştirmeye yarayan bilgiler" diyebiliriz.

Osmanlı Devleti'nde Beden Eğitimi Öğrenimi, ikinci meşrutiyetle birlikte 1909 yılında Selim Sırrı Tarcan'ın İsviç'e gönderilmesiyle başlamıştı. Liseleri birinci ve ikinci devresi ders programlarında 1910 yılı itibarıyla haftalık ders toplamları dışında bırakılmış bir kaç ders arasında yer bulabilmişti. Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu ile

İptidai-i Mektepleri (ilkokullar) dersleri arasında "Terbiye-i Bedeniye ve Mektep Oyunları" adı altında uygulamaya girmişti. Balkan Savaşı ile birlikte 1912-1914 yılları arasında kız ve erkek Sultanı (Lise) Mektepleri'nin ders programlarına "beden terbiyesi" adıyla her sınıf için ikişer saat olarak uygulamaya konulmuştu.

Darülmualimin (Erkek Öğretmen Okulu) ve Darülmualimat (Kız Öğretmen Okulu) Nizamnamesi (Tüzük-Yönetmelik) ile birlikte 1915 yılı itibarıyla "Terbiye-i Bedeniye Mektebi" kurulmuştu. Eğitim ve öğretim süresi bir yıl olarak belirlenen bu okulla, beden eğitimi öğretmeni yetiştirilmesi düşünülmüştü. Hatta, Darülmualimin (Erkek Öğretmen Okulu) dersleri arasında "Terbiye-i Bedeniye Nazariyeti" dersi konmuştu. Bu ders ilk defa Edirne Erkek Öğretmen Okulu ile Galatasaray ve

İstanbul Erkek Liseleri'nde uygulamaya girmişti. Beden Eğitimi Öğretmeni yetiştirmek üzere 1925 yılı itibarıyla İsviç ve Almanya'ya öğrenci gönderilmeye başlanmıştı. İlk defa 1926-1927 ders yılında İsviç'ten bir kadın ve bir erkek zaman getirilerek İstanbul Kız Öğretmen Okulu'nda açılan kurslarda 148 erkek ve 63 kız öğretmen yetiştirilmişti. Daha sonra 1932-1933 ders yılında Gazi Terbiye Enstitüsü'nde öğrenim süresi 3 yıl olan "Beden Terbiyesi Şubesi" açılmıştı. Bu şube 1936 yılı itibarıyla kadın beden eğitimi öğretmeni de yetiştirmeye başlamıştı. Tüm uğraşlara rağmen bu şube her yıl ancak 40 öğretmen mezun edebiliyordu. İlk ve Orta derece okullarla, İlk Öğretmen Okulları ders programlarında Jimnastik dersi yanında Orta Okullarda da "Oyun Yuvası", Yüksek Okul ve Üniversitelerde ise "Spor Yurdu" kurularak Beden Eğitimi ve Jimnastik, dersler dışında da korunarak 1939 yılı itibarıyla bir yönetmelikle bağlanmıştı. Ayrıca, Beden Eğitimi ve Jimnastikle ilgili olarak ülke genelinde 1943 yılına kadar 17 ayrı yerde "Beden Eğitimi Salonu" yaptırılmıştı.1

EDİRNE BEDEN TERBİYESİ ÖĞRETMEN OKULU

Edirne, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti yılları itibarıyla ülkemizin eğitim ve öğretiminde ayrıcalıklı ve özgün bir hizmet evresi sergiler. Medreselerden Üniversiteye değin ilk, Orta ile Yüksek Eğitim ve Öğretim düzeyinde milyonlarca insanı ülkemize kazandırırken, bu konudaki saygınlığını da halen sürdürmektedir.

İkinci Dünya Savaşı geçirdiği yıllarda Edirne'de bulunan okullarla birlikte bir çok resmi kurum da Anadolu'ya aktarılmıştı. Savaşın sonu olan 1945 yılının gelindiğinde Edirne'de eğitim ve öğretimin yeniden canlanmaya başladığını görüyoruz.

Günümüze gelinceye kadar, Edirne Milli Eğitimi ile ilgili olarak yazılan bütün kitaplarda veya makalelerde rastlanmayan "Edirne Beden Terbiyesi Öğretmen Okulu"nu kamuoyunun bilgisine sunmak istiyorum. Bu konuda Edirne'de ilk haber 1945 yılı Haziran ayında basın yoluyla halkımıza ulaştırılmıştı.2

Orta Okullara ve Liselere "Beden Eğitimi Öğretmeni" yetiştirmek üzere açılması düşünülen okulun, 1945 yeni ders yılı itibarıyla hizmete gireceği duyurulmuştu.

Okulun Edirne Kız Öğretmen Okulu binasına eğitime başlaması kararlaştırıldığından gerekli hazırlıkların başladığı da kamuoyuna açıklanmıştı.3 Hatta, başka bir haberle okula 63 öğrenci alınacağı belirtilmişti.4 Basına verilen bir başka haberle okulun kadrosu ile ilgili çalışmaların tamamlandığı ve eğitime de Cumhuriyet Bayramı ile birlikte başlanacağı ilan edilmişti.5 Ayrıca, Beden Terbiyesi Öğretmen Okulu'nun eğitimi ve öğretim süresinin 2 yıl olduğu da halkımıza duyurulmuştu.6

Edirne Beden Terbiyesi Öğretmen Okulu'na kız ve erkek olmak üzere 40 öğrencinin sınavla alındığı ve 21.11.1945 tarihi itibarıyla derslere başlandığı da kamuoyunun bilgisine sunulmuştu. Ayrıca, mezun olanların Orta Okullarda Beden Terbiyesi Öğretmeni olacağı ve okulun resmi açılış töreninin de Edirne Kurtuluş Bayramı günü seçkin davetliler huzurunda yapılacağı açıklanmıştı.7

Milli Eğitim Bakanlığı'nca Edirne'de kurulmasına karar verilen, Edirne Beden Terbiyesi Öğretmen Okulu açılış törenine başta Trakya 2. Umum Müfettişi Abidin Özmen, Baş Müşavir ve Milletvekillerimiz olmak üzere seçkin davetlilerin huzuru ile Kurtuluş Bayramı'mıza rastlayan Pazartesi (25.11.1945) günü okul binasında yapılmıştı. Törene İstiklal Marşı ile başlanmış ve bunu Edirne Valisi Süheyp Karafakioglu'nun açılış konuşması izlemiştir. Daha sonra Okul Müdürü Cevat Tinç ile Beden Eğitimi Genel Müdür Vekili Vildan Savaşır ve Gazi Eğitim Müdürü Esat Altan birer konuşma yapmışlardır. Okul öğrencileri tarafından söylenen "Dağ Başını Duman Almış" marşından sonra davetlilere hazırlanan büfedden ikramlar sunulmuştu.8

Edirne Beden Eğitimi Orta Öğretmen Okulu açılış töreni nedeniyle Edirne Valisi Süheyp Karafakioglu tarafından Bakanlığa gönderilen saygı ve davet telgrafına karşılık, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gönderilen telgrafta, törenle ilgili bilgilerin Cumhuriyet Bakanlığı Makamına arz edildiği belirtilirken, Edirne halkına da teşekkür edildiği açıklanmıştı.9

Şehrimiz Beden Eğitimi Orta Öğretmen Okulu öğrencileri, Bölge Kapalı Spor Salonu'nda geçen Cumartesi ve Pazar günlerinde (9.2.1946-10.2.1946) gösterileri bulundular. Kentimizde ilk defa 2.5 ay gibi kısa bir hazırlık döneminde yapılan bu gösteriler

izleyicileri çok etkilemişti. Jimnastik hareketleri ve oyun havaları halktan bol alkış almıştı.10

Edirne Kız Öğretmen Okulu binasında yaklaşık 11 aylık bir süre eğitim ve öğretim yapan, Edirne Beden Eğitimi Orta Öğretmen okulu, mezunlarını vermeden 1946 yılı Ekim ayı itibarıyla Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü'ne nakledilmişti. Boşaltılan Edirne Kız Öğretmen Okulu binasına da, kapatılan İstanbul Öğretmen Okulu öğrencileri yerleştirilmişti.11

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ KIRKPINAR BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEK OKULU

Trakya Üniversitesi Kirkpınar Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nun geçmişi Edirne Eğitim Enstitüsü yıllarına taşınabiliriz. Eğitim Enstitüleri, 17.6.1982 tarih 2680 Sayılı Kanun gereğince 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanununun geçici 28. maddesine göre çıkarılan 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname esaslarına göre "Eğitim Yüksek Okulları"na dönüştürülmüştü. Kanun Hükmünde Kararname'nin 19. maddesine göre Trakya Üniversitesi'ne bağlanarak adı "Edirne Eğitim Yüksekokulu" olmuştur. Daha sonra okul "Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi" yapılarak 1994-1995

eğitim ve öğretim döneminde; Beden Eğitimi ve Spor Programı'na öğrenci alınmaya başlanmıştı.

Halen, "Türkiye Cumhuriyeti Trakya Üniversitesi Kirkpınar Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu" adıyla eğitim ve öğretime devam eden kurumda; Antrenörlük Eğitimi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği, Rekreasyon ve Spor Yöneticiliği bölümleri hizmetlerini sürdürüyor.12
Kaynakça

- 1-Ayas, Nevzat. Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi. Kuruluşlar ve Tarihçeler. Ankara 1948. Milli Eğitim Basımevi. S: 100-553.
- 2-Edirne Postası Gazetesi:27.6.1945
- 3-Edirne Postası Gazetesi:8.8.1945
- 4-Edirne Postası Gazetesi:18.8.1945
- 5-Edirne Postası Gazetesi:3.10.1945
- 6-Edirne Postası Gazetesi:27.10.1945
- 7-Edirne Postası gazetesini:21.11.1945
- 8-Edirne Postası Gazetesi:1.12.1945
- 9-Edirne Postası Gazetesi:20.12.1945
- 10-Edirne Postası Gazetesi:16.2.1946
- 11-Edirne Postası Gazetesi:5.10.1946
- 12-Ağırhan, Mehmet. Geçmişten Günümüze Trakya Üniversitesi. Edirne 2011. Trakya Üniversitesi Matbaası. S:91-110.

Fotoğraf: Merve Ayhan

İrmik Helvası

Dr. Rifat Gürgendereli

Fotografier: Behiç Günenen

Edirne'nin yaşayan yemek kültürü içinde yer alan "irmik helvası"; tadı, kokusu ve sunumundaki zarafetiyle damak tadına hitap eden sevilen tatlılardan biridir. Aynı zamanda bir kültür etkinliği ve kış gecelerinin eğlencesi olan helva, "Helva Sohbetleri" adıyla yüz yıllardır süren bir gelenegin devamidir. Helva çeşitleri ve helva yerken yapılan eğlenceler Edirneliler tarafından bilinir. Araştırmalara ve Edirne ile ilgili çalışmalara konu olmuştur. Edirne dergisinin bu sayısında; onlarca çeşidi bulunan Edirne helva kültürü içinde yer alan "irmik helvası"nı anlatacağız.

İrmik helvası; yapımı kolay gibi görünen ama bir o kadar da maharet isteyen bir tatlıdır. Şekeri, yağı ve irmiği dengeli kullanıldığında mideyi rahatsız etmez, ağdalı bir tatlı olmaması ve hafif olması sebebiyle tercih edilen bir tatlıdır. Cemiyetlerin vazgeçilmezidir. Doğum, sünnet, evlilik, cenaze, mevlit vb. bütün cemiyetlerde irmik helvasını görebilirsiniz. Bu saydığım özelliklerine bakıldığında sıradan bir tatlı gibi gördüğümüz ya da düşündüğümüz irmik helvası, aslında hem yemek kültürümüz hem de sosyal kültürümüz içinde yer alan önemli bir tatlıdır.

İrmik helvasının yapımı için gerekli malzemeler şunlardır: 2 su bardağı irmik, 1,5 su bardağı süt, 1 su bardağı su, 2 su bardağı şeker, 125 gr. margarin, çam fıstığı.

Margarini tencerede erittikten sonra irmiği ekleriz. Kısık ateşte irmikler pembeleşene (isteğe bağlı olarak daha da koyultabilirsiniz) kadar sürekli kavrulur. İrmik istenilen rengi –aman ha sakın yakmayın- aldıktan sonra su, süt ve şeker karışımı yavaş yavaş irmiğin

üzerine karıştırılarak dökülür. Seviyorsanız çam fıstığını da irmik kavrulurken koymalısınız. Tencere kapatılır ve suyu çektilerine kadar kısık ateşte pişirilir. Suyunu çektikten sonra, yarım saat kadar kapağı kapalı olarak demlendirilen irmik helvası, zevkinize göre fındık ya da cevizle süslenerek servis edilir, son yıllarda dondurma ile birlikte servis edilir...

Hafif, lezzetli hoşunuza gidecek bir tatlı...
Afiyet Olsun.

Geçmiş Zaman Olur ki...

"Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer." diye yazar Edirneli Şair Hayali... Gerçekten de bazen öyle olur değil mi? İşte aşağıda yer alan ve halen Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA)'nda bulunan bir belge (tuğra şeklinde bir berat); geçmişin Edirne'sinde yaşanmışlığı bugüne taşıyor...

"Edirne'de Sultân Selim Evkâfı'ndan Köprüköy Mukâtaas'ının, mâlikâne olarak, el-Hâc Hüseyin'e verilmesine dâir" olan bu Beratın; ilk satırı, celi divânî; diğer satırları ise divânî hat ile yazılmış olup derkenârlarda siyâkat, divânî, divânî kırmısı ve nesih hatları kullanılmıştır. Berat Hakkında detaylı bilgiler şöyledir:

Cinsi	: Berât
Dönemi	: III. Mustafa
Tarihi	: h. 06.07.1173 / m. 23.02.1760
Yazı Çeşidi	: Berâtın ilk satırı, celi divânî; diğer satırları ise divânî hat ile yazılmıştır. Derkenârlarda ise siyâkat, divânî, divânî kırmısı ve nesih hatları kullanılmıştır. 22 satırdır.
Ebadı	: 51x152 cm.
Tuğrası ve Tezyinâtı	: Tuğra, kırmızı mürekkeble çekilip altın ile doldurulmuş olup, siyah tahrîridir. Beyzeleri, hatâleri leke hâlinde olan sivama altın helezonlarla bezenmiştir. Diğer kısımlarda, önemli bir tezyinât yoktur. Tuğranın üzerindeki üçgen formun zemini ise, yine sivama altın hatâli helezonları ile bezenmiştir. Hatâleri leke hâlinde olup ortalarına, turuncu renk sürülmüştür. Zemin boşluklarına, renkli yapraklar ve üç nokta serpiştirilmiştir. Yüzeye serpiştirilmiş olan ve tepede yer alan kapalı formlar simetrik olup içinde, hatâli hatı mevcuttur. Üçgen formun dışı, şikâf yapraklar ve kırmızı basit tğlarla bezenmiştir. Beyne's-sütûra, altın noktalar serpiştirilmiştir. Yazıda, siyah ve kırmızı mürekkeble kullanılmıştır.
Gördüğü İşlem	: 1-Berâtın sağ üst tarafında, Sadrâzam'ın sahi, buyruldu ve Defterdâr'ın küçük sahi ile Süret Muhâsebesi, Haremeyn, Darbhâne, Kalemiye ve Dîvân'a ait kayıtlar bulunmaktadır. 2-Berâtın arka yüzünde, Anadolu ve Rumeli kazaskerliklerinden verilmiş hüccet sûreti bulunmaktadır. 3-Sol alt köşede, berâtın yazıldığı yerin kaydı vardır.
Konusu	: Edirne'de Sultân Selim Evkâfı'ndan Köprüköy Mukâtaas'ının, mâlikâne olarak, el-Hâc Hüseyin'e verilmesine dâir.
Fonu ve Tasnif No	: BOA. Müzehheb Fermânlar No: 122

Fotoğraf: İsmail Yılmaz